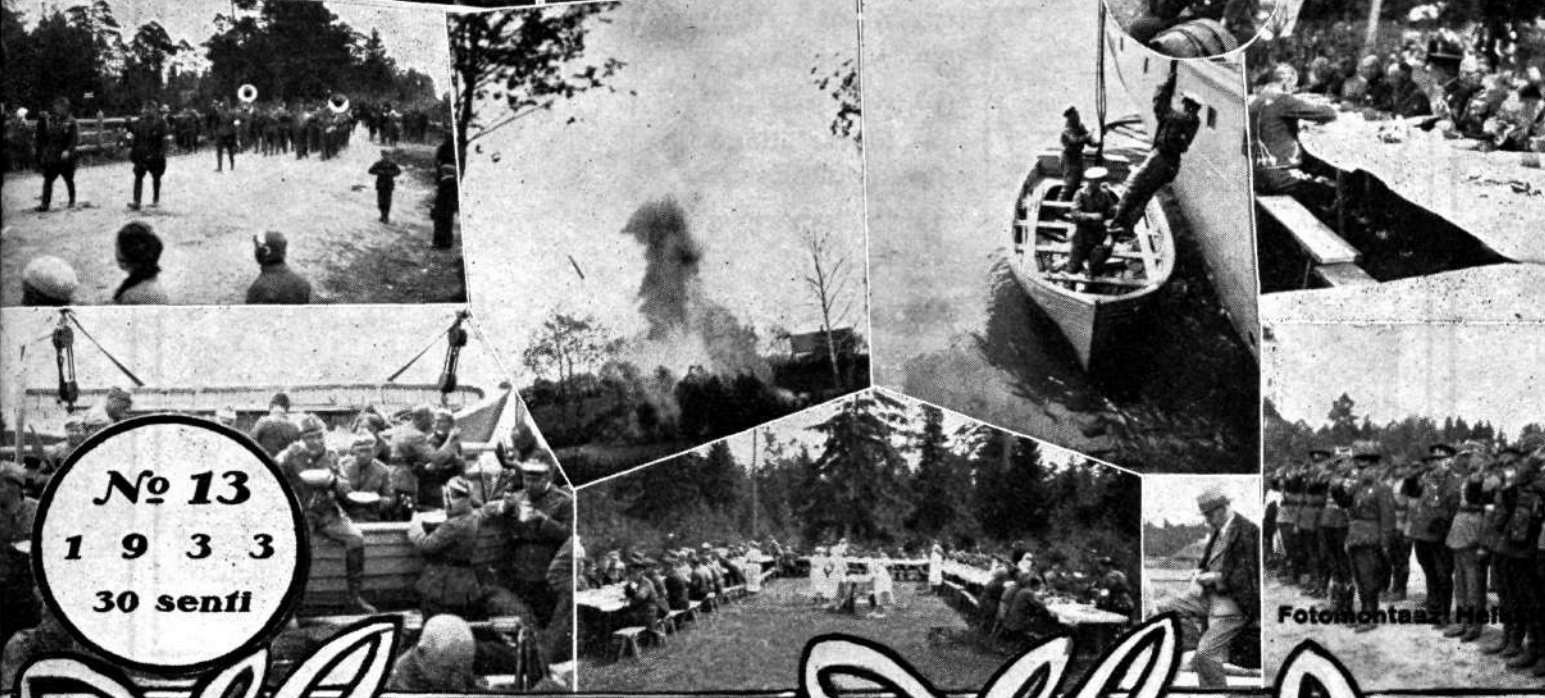
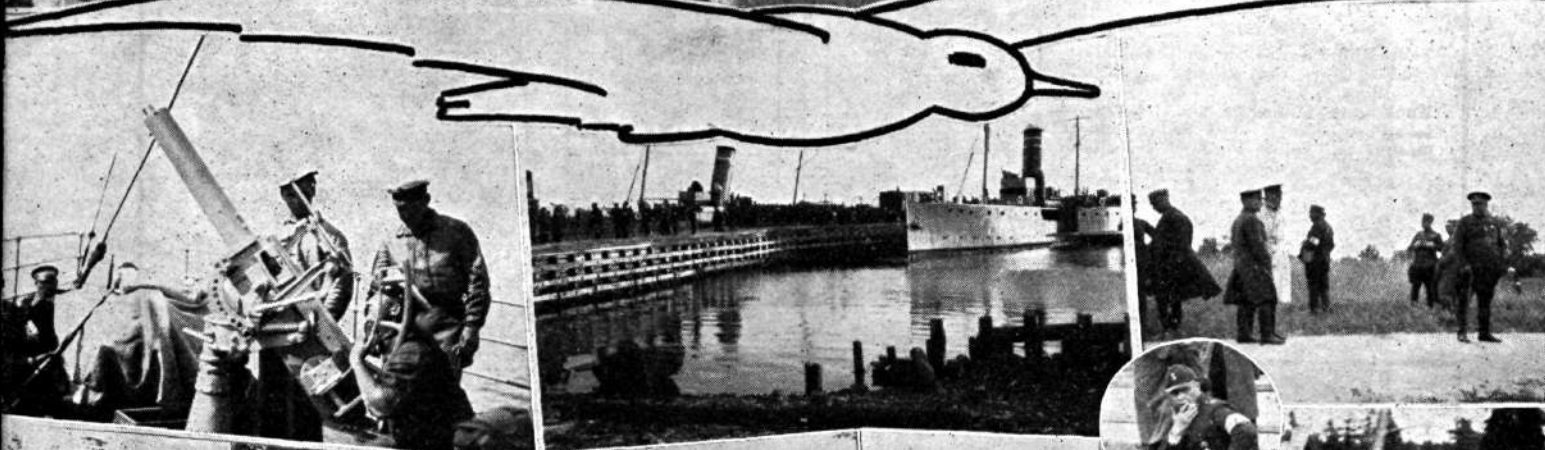

Pilte kl. Saaremaa dessandist

N° 13
1 9 3 3
30 senti

Fotomontaa: Heil

Laitselõõn

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel J. Maide, telefon 451-94.

Tegev toimetaja leitn. A. Treufeldt, telef. 451-89.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3. Tel. 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad 1 üks lehekülj: teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti järel 40 kr. Väline kaas 80 kr, sise-mised 60 kr

Nr. 13.

1933

SISUKORD:

— Kaitseliidu ülema käskkiri nr. 35.

A. B.: Saaremaa dessantoperatsioon.

J. Viigant: Vilsandi.

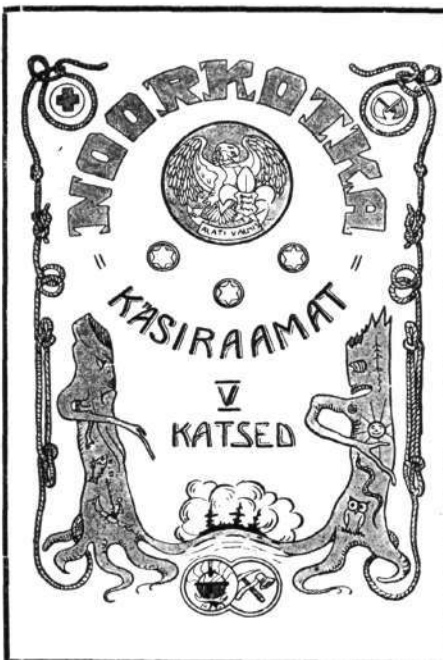
A. P.: Veel mõnd mjaandusadministraatiivüksuste organisatsioonist.

— Karl Luik 50-aastane.

A. Jonson: Leventék — ungari kaitseliitlased.

H. Tombach: Purilennuasjanduse organiseerimisest.

— Kaitseliidu suvitegevusi ja meeleolusid.

Iga noorkotkas,
iga noorhaugas,
iga kodutütar,
iga kaitseliitlane ja
naiskodukaitselane,
kes on huvitatud meie
tuleviku kodanik-
konna kasvatuses,
ostab endale

**Noorkotka Käsi-
raamatu
kõik anded.**

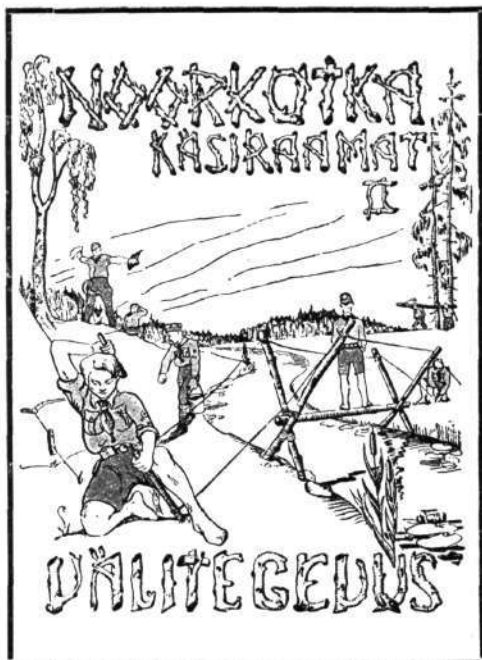
Ilmunud anded

I — Alati valmis.

II — Laager.

V — Katsed.

Jätkumas II anne — Välitegevus.

MÜÜgil raamatukauplustes ja kaitseliidu staapides.

AR EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

Ar 9331
kaitse

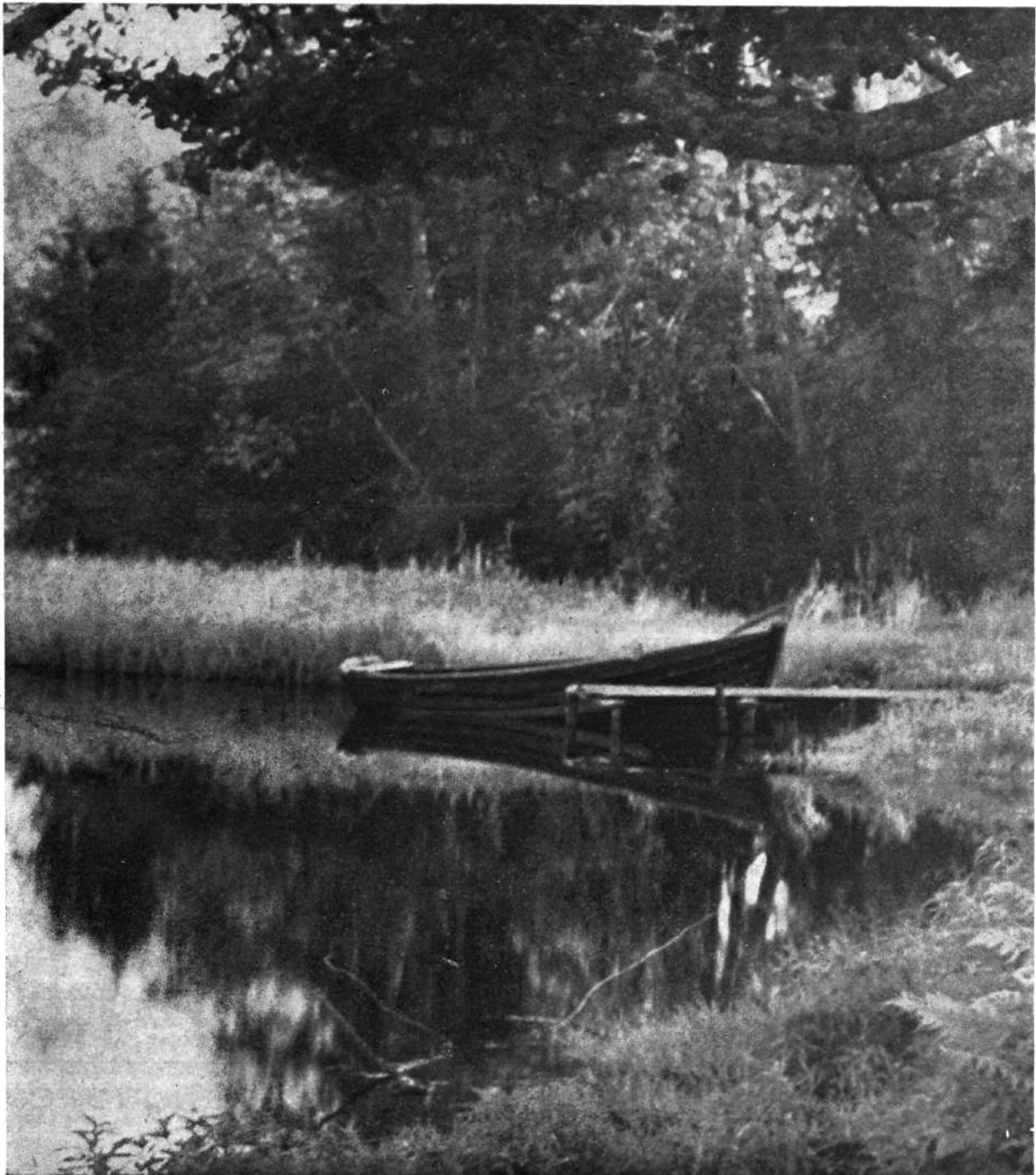
Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 13

Tallinnas, laupäeval, 15. juulil 1933

IX aastakäik

SUVINE RAHU

Kaitseliidu ülema käskkiri

nr. 35

Tallinnas, 6. juulil 1933. a.

§ 1.

Kaitseliidu kui vabatahtliku riiklike ülesannetega seltskondliku rahva omakaitse organisatsiooni peamiseks põhialuseks on organisatsiooniline sisemine ja väline ühtlus.

Rea aastate püsiva tööga on kaitseliidu sisuline töö jõutud välja kujundada tasemeni, mis töötulemuselt tõestab meie sisemist ühtlust. Seda aga ei saa ütelda meie organisatsiooni välise ühtluse — vormiriidetuse — kohta. Paljudes üksustes on ju selles küsimuses jõutud majanduslikul teel lahendusi leida. Mehed on riidesse pandud. Paljud ametasutused, ärid ja ettevõtted on ametkonnale siin vastu tulnud. Suur on ka nende kaitseliitlaste arv, kes vormiesemed on muretsenud oma kulul. Kuid üldpildis pakub kogu meie koosseis veel mitterahuldava kirju pildi. Osa mehi on täieliselt mundris, osa vaid varustatud üksikute hädavajalisemate vormiesemetega. Kuid paljudel ja just nimelt suuremal osal kaitseliitlastist puudub hädavajalisimgi, käeside ja müts. Ei tahaks uskuda, et siin igakord tegemist oleks vaid asjaoluga, et seda ei jõuta muretseda. Veeretatakse ju viimastel aegadel kõik majanduslikult raskete aegade arvele. Ei — ma arvan, ja seda olen ma kuulnud peagu igal pool oma ringsõitudel malevais, et siin on pigemini tegemist mittetäielise arusaamisega, korraldamatusega sel alal ja isegi väikese ükskõiksusega, sest ka paljud need, kellele vormiesemete muretsemine ei tee mingisuguseid erilisi raskusi, pole seda soetanud.

Kaitseliidu keskasutused ja keskjuhtivad orgaanid on korduvalt juhtinud tähelepanu selle nähte kõrvaldamise ja vältimise vajadusele.

Tuletan siinkohal veel kord meeles vormiriidetuse tarviduse:

vormiriidetuse annab kaitseliidule välise ühtluse ja korraldatud organisatsiooni ilme;

ta paneb vormi kandjale peale kohused tema vastu ja tuletab igal ajal meele, kes ta on ja mis on ta kohus;

ta eraldab kaitseliitlasi üldrahvahulgast ja ametkohaliselt endi vahel;

on praktiline ja tasuv kaitseliidu ülesannete täitmisel.

Silmas pidades vormiriidetuse kasu ja otstarbekust kaitseliidule üldse ja igale meie liikmele eraldi on

praegu valmivas kaitseliidu kodukorras vormiriidetuse ette nähtud kõigile kaitseliitlastele kohustuslikuna.

Lugedes selle küsimuse lahendamise üheks meie esmajärguliseks ülesandeks, panen alljärgneva ajutiselt kuni kaitseliidu kodukorra ilmumiseni maksuma vormiriidetuse osas alljärgneva väljavõtte kodukorra kavast:

„Igal kaitseliidu liikmel on õigus:

— kanda kaitseliidu vormiriidetust ja eraldusmärke.

Iga kaitseliitlase kohuseks on:

— muretseda endale kaitseliidu vormiriidetuse.

Iga kaitseliitlane on kohustatud ametkohuste täitmisel kanda kaitseliidu vormiriidetust, mille ta muretses oma kulul. Kaitseliidu mütsi ja käesideme muretsemine on kohustuslik kolme kuu ja vormi (kuub või bluus ja püksid) muretsemine ühe aasta jooksul, arvates kaitseliitu astumise ajast.

Kooliõpilased ja üliõpilased, kes moodustavad eraldi üksused ja allüksused, võivad kanda õppeasutise või organisatsiooni peakatet ilma vormiriidetuse, kusjuures käesideme kandmine on neile kohustuslik.

Määratud tähtajaks vormiriiete mitteruretsemise korral on üksuste juhatused kohustatud kaalumisele võtma nende liikmete kaitseliitu kuuluvuse küsimuse.“

§ 2.

Malevate pealikul viibimata asuda § 1 toodud korralduste elluviimisele. Uuesti kaitseliitu astuvailt tuleb soovivalduslehtedel juure võtta lisakohustus, et nad muretses vormiesemed § 1. tähendatud korras ja aegadel. Praegu kaitseliidus olevaile käesolev määrus teatavaks teha „Maleva Teadete“ kaudu või ringkirjaliselt, mille ilmumise tähtpäev on ühtlasi ka selle määruse täitmisele asumise algpäevaks.

Et kohtadel ei tekiks järske murranguid ja soovimatuid väärmeeleolusid, juhatustel on tarve ja nõue kõigile selgitada ja leida otstarbekad ja kõigile jõudumööda olevad lahendused.

J. Roska,

kindral-major, kaitseliidu
ülem.

Järgmine „Kaitse Kodu!“ number ilmub laupäeval,
29. juulil s. a.

SAAREMAA DESSANTOPERATSIOON

17. JA 18. JUUNIL 1933. A.

Kolm neljandikku Eesti piiridest on veteväljad ja ainult $\frac{1}{4}$ osa on Eestil maapiiri. Eesti rannik oma iseloomult ei takista dessantide korraldamist, vaid ümberpöörduvalt — arvukas hulk lahti ja lahekesi isegi soodustavad seda. Järelikult meie riigikaitse organisatsioonid, nende seas vabatahtlik kaitseliit, peavad pöörama väärilise tähelepanu dessantide vastu võitlemisele ja omama ka kogemusi dessantide teostamiseks. Meie vabadussõda tõestas, millise tähtsuse omavad vaenlase rinde mõjutamiseks tema lähemas tagalas teostatud dessandid.

Tõsine õppetund dessantide vastu võitlemiseks ja dessandi teostamiseks oli kaitseliidu poolt 17. ja 18. juunil korraldatud dessantoperatsioon Saaremaa põhjarannikul. Selle peamiseks eesmärgiks oli: 1.) anda Saaremaa maleva üksustele kogemusi koondumiseks, dessandi vastu võitlemiseks ja dessandi tagasilöömiseks; 2.) anda Lääne ja Tallinna maleva üksustele õpiseid dessandi teostamiseks ja 3.) anda juhtivale jõududele võimalusi dessandi teostamise ja dessandi vastu võitlemise küsimuste uurimiseks.

Dessantpataljon moodustati Lääne ja Tallinna maleva üksustest. Tallinna malevast võttis dessandist osa üks kompanii, üks patareid ja kaks rühma raskeid kuulipildujaid.

Laevastik dessantpataljoni transporteerimiseks merel ja sõjalaevad dessandi ettevalmistamiseks ja dessandi maabumise toetamiseks olid meie Läänemere laevastiku divisjonist.

Pataljon dessandi vastu võitlemiseks moodustati Saaremaa maleva üksustest, kes koondus häire korras veoautodel ja omnibustel. Harju maleva soovile — võtta osa dessantoperatsioonist — tulles vastu anti Saaremaa pataljoni koosseisu veel rühm raskeid kuulipildujaid Harju malevast.

Rannavalve ja vaatlusosad olid välja pandud Saaremaa malevast.

Õhuluure- ja pommitamiseskadriid oli lennuväest.

Dessantoperatsiooni läbiviimist ja ettevalmistust juhtis peastaabi ülem kolonel J. Maide. Tema staabi ülemaks — peastaabi õppe-sportiosakonna pealik kol.-lt. A. Balder. Saaremaa kaitset organiseeris ja juhtis Saaremaa maleva pealik major R. Lints. Dessantpataljoni pealikuks oli Lääne maleva pealik major A. Reinhold. Laevastikku juhatas Läänemere laevastiku divisjoni ülem mereväekapten J. Bergmann.

Et Saaremaa maleva üksuste koondumine sünniks normaalses häireolukorras ja ka dessandi vastu võitlus viidaks läbi pärast dessandi maabumist, polnud dessandi maabumise koht ja aeg Saaremaa malevale teada. Laevastiku ilmumise ja dessandi koha pidi kindlaks tegema Saaremaa maleva luure ja vaatlus.

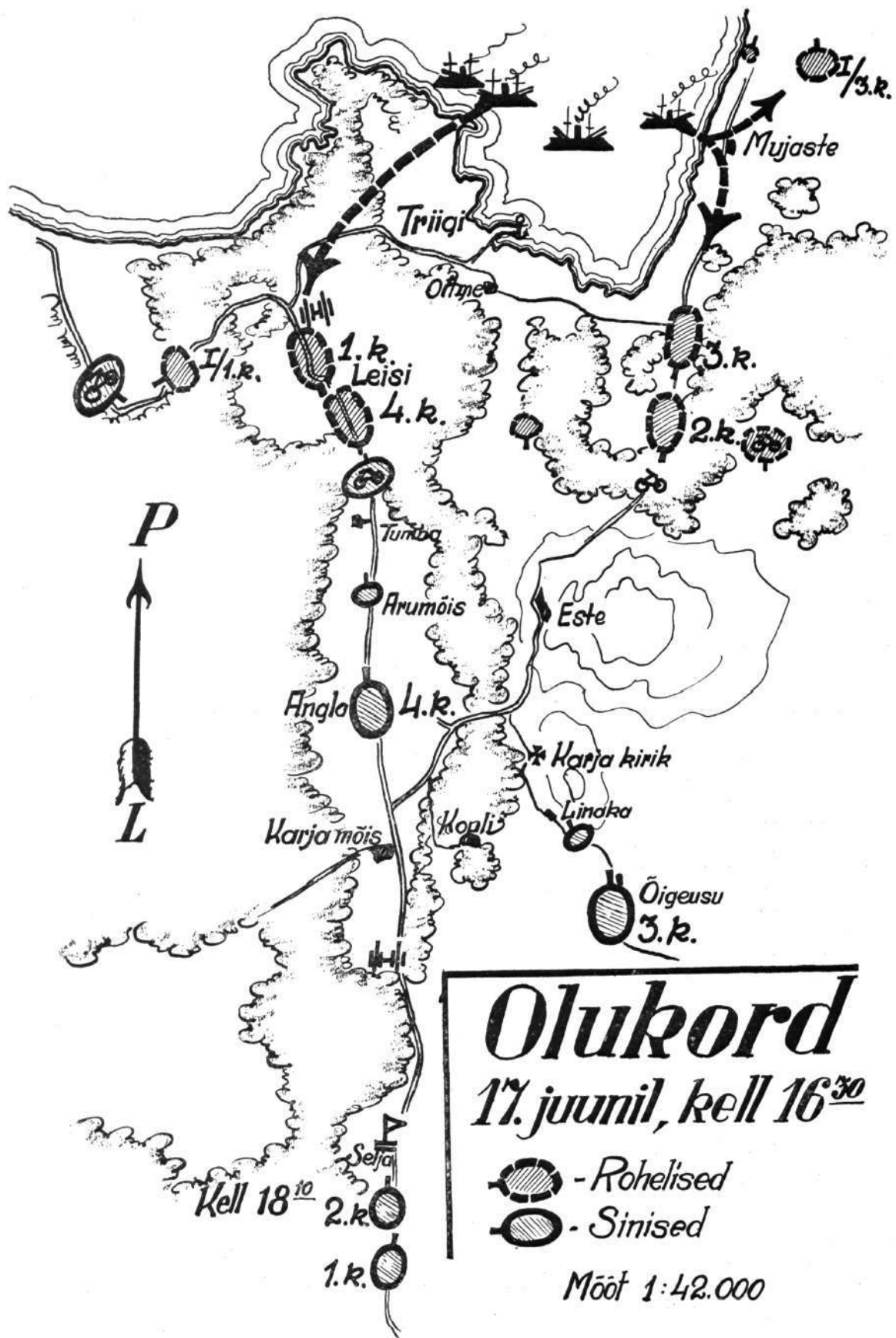
Oli isegi tehtud takistusi Saaremaa kaitsepataljoni koondumiseks — määrati miinimum aeg rühmade ja kompaniide kogunemiseks, lõhuti ära truup Tika küla juures teel, mille parandamine takistas kahe kompanii kohalejõudmist ühe tunni võrra.

Dessantlaevastiku ilmumisel Saaremaa vetesse tehti selle asukoht, koosseis ja liikumissuund kindlaks õhuluure poolt ja lennukilt visati sellekohane teade Kuresaare õhuteadete mahaviskamise kohta. Maleva pealikul oli selge „hädahoht“, mis ähvardab Saaremaad, ja ta kuulutas välja häire ja „kaitseisukorra“. Rannavalve osad asusid oma ülesande täitmiseks ettenähtud kohtadele. Maleva üksused koondusid ja valmistusid välja-astumiseks. Vaatluspostid rannalt informeerisid vahetpidamata maleva pealikut roheline „vaenlase“ laevastiku asukohta ja liikumissuuna üle. Lennukid pommitasid dessantlaevastikku. Kell 12 30 pöördus dessantlaevastik Triigi lahte. Nüüd oli selge dessandi maabumise koht.

Saaremaa kaitsepataljoni tegevuse eesmärgiks oli: eelosad kiiresti paisata dessandi maabumise kohta, nendega takistada dessandi maabumist ja edasiliikumist, pataljoni koondumine läbi viia autobustel ja veoautodel. Pärast pataljoni koondumist anda vastulööki ja dessant paisata merre.

Dessantpataljoni ülesandeks oli: alata kell 1300 maabumist Triigi lahes. Kella 1600-ks maabunud eelosadel jõuda välja Leisi aleviku ja Hiievälja küla juonele. Tiivakaitse Parasmeetsa as. ja Ridama küla suunas. Kella 2000-ks dessantpataljonil jõuda välja Karja mõisa, Linaka küla, kõrg. 6,2 juonele, kus enda alla võtta katepositsioon, millelt järgnevad maabuvad osad algavad edasitungi Saaremaa vallutamiseks uue operatiivkäsu kohaselt. Nende ülesannete täitmise kohaselt areneski dessant- ja Saaremaa kaitsepataljoni tegevus.

Laevastiku tule toetusel randusid kell 1330 dessantpataljoni esimesed paadid 2. ja 4. komp. ning raskekuulip. kompanii esimeste rühmadega. Neile avaldasid visa vastupanu ja sünnitasid suuri kaotusi hästi moondatud ja osavasti positsioonile asunud nõrgad ratturiosad. Vähemalt 50—60% esimesist maabuajast oleks

Kaitseliidu ülem kindral J. ROSKA
manöövrit jälgimas

langenud ja küsimus on — kas nad nõrga suurtükitle toetusel oleksid üldse saanud maabuda. Ülesande kohaselt jõudsid dessant-pataljoni 4. ja 2. kompanii, lüües tagasi enda ees nõrku ratturosi, kella 1600-ks Leisi aleviku Hiievälja küla juonele. Kella 1630 oli Saaremaa pataljonist 4. komp. jõudnud Angla ja 3. komp. Pärsuma as. ning Õigeusu küladesse, kust liikusid edasi kontakti loomiseks dessantpataljoniga. Kell 1800 arenesid kokkupõrked Angla, Viira ja Aruste külade joonel. Haaratuna vasakult tiivalt taandus kell 1930 Saaremaa pataljoni 4. kompanii ja Angla küla vallutati dessantpataljoni 4. komp. poolt. Samal ajal vallutati ka Viira ja Aruste külad dessantpataljoni osade poolt.

Kella 2000-ks jõudsid Saaremaa pataljoni 1. ja 2. kompanii Selja külasse. Seega oli Saaremaa pat. koondatud täies koosseisus. Enne aga kui Saaremaa pataljon jõudis täies koosseisus astuda tegevusse, dessantpataljon vallutas veel Karja mõisa, Kopli talud ja Linaka küla, kust Saaremaa pat. osad olid sunnitud välja taanduma. Kell 2200 Saaremaa pat. asus vastupeatungile. Dessantpataljon oli Saaremaa pataljoni pealetungi momendil veel kaitseks korraldamata. Kell 2230 Saaremaa pat. vallutas: 4. komp. — ootamatu löögiga Karja mõisa, 2. komp. — Kopli talud, 3. ja 1. komp. — Linaka küla. Pealetung arenes, aga sakslased ei jõudnud veel oma edu kasutada. Manöövri kava kohaselt saabus aeg, kus suurem lahingtegevus öösiks lõpetati.

18. juunil kell 0530, enne kui dessantpataljon jõudis pealetungi alata, Saaremaa pat. asus pealetungile. Kella 0700-ks Saaremaa pat. vallutas Angla ja Viira külad, haarates 4. kompaniiga Angla küla läänest. Edasi, haaratuna paremalt tiivalt ning olles alatise löögi all rindelt osavasti pealetungivate Saaremaa pat. teiste osade poolt, dessantpataljon taandus Tomba küla ja Oitme talude juonele. Kell 0900 jätkas Saaremaa pataljon edasitungi, kell 0930 4. komp. tungis tiivalt peale Tomba küla kaitstvaile roheliste osadele ja vallutas Tomba küla. Sama jõudsasti arenes pealetung Oitme talude juures. Kell 1000 lõpetati manöövritegevus.

Laskumata dessantoperatsiooni detailidesse, manöövri juhatus võis lõpparutusel Leisi alevikus lõppkokkuvõttes suure rahuldusega konstateerida dessantoperatsiooni ilusat kordaminekut. Ülesseatud eesmär-

gid oldi saavutanud — tänu kõigi osavõtjate innule, tahtele, tõsisele tööle ja huvile dessant-tegevuse vastu.

Saaremaa malevast moodustatud pataljon näitas eriti oma kõrget võitlusvõimet. Pataljoni koondumine viidi läbi veoautodel ja omnibustel, kusjuures liini-omnibusse ei kasutatud. Kasutades kõiki Saaremaal olevaid veoabinõusid ja kui manöövri juhatus poleks takistanud kunstlikult Saaremaa maleva koondumist, oleks Saaremaa kaitsepataljoni koondumine sündinud kiiremini ja dessandi nii suur edu oleks olnud küsitav; vaevalt oleks ta maale saanudki. Rannavalve, vaatlus, luure ja side maleva staabiga oli Saaremaal hästi korraldatud, mis dessantide vastu võitlemisel omavad iseäralise tähtsuse. Kogu aeg oli maleva pealik roheliste laevastiku liikumisest ja pärast dessandi maabumist dessantpataljoni osade liikumise suunast ja jõududest informeeritud. Rõõmustavaks nähteks on kõrge sõjaline väljaõpe Saaremaa malevas. Juhtidel olid oma üksusi juhtides „ohjad peos“ ja nad olid oma üksustes täielised peremehed. Lahingrivistus ja lahingtegevus allüksustes oli olukorra kohane. Käskude täitmine — eeskujulik.

Soovida jätab veel tule juhtimine ja tule ning liikumise kooskõlastamine.

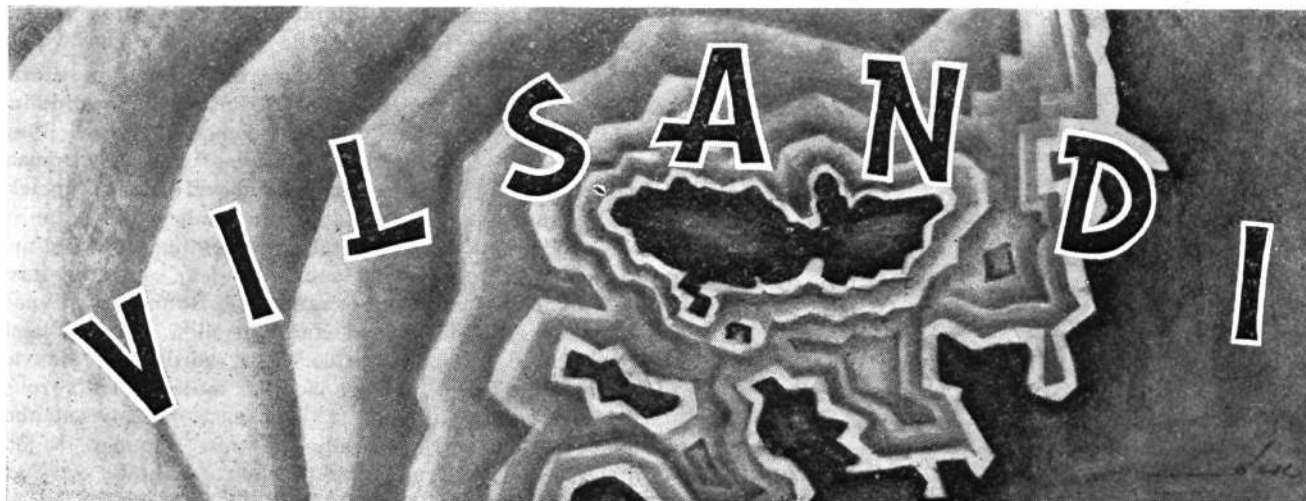
Oma tegevuse iseloomult oli dessantpataljonil raskem ülesanne täita kui Saaremaa pataljonil. Maabumine, dessantosade tegevus — need on üldse raskemad tegevusalad sõjategevuses. Erilise tähtsuse omab siin kiirus, milles peitub kogu ettevõtte edu. Teine tähtsam ala on sidemepidamine maabunud osade ja juhi vahel. Kiirus saavutatakse kerge tegevusega, nende puudumisel ei suutnud dessantpataljon saavutada küllaldast kiirust oma tegevuses. Samuti lonkas ka side pataljoni juhi ja allüksuste vahel. Maabumine ise — see rakseim ja põnevaim moment dessandi tegevuses — oli hästi ette valmistatud.

17. ja 18. juunil kaitseliidu poolt korraldatud Saaremaa dessantoperatsioon jättis osavõtjaisse kestvamad ja ilusamad mälestused. Vaatamata kahepäevasele pingutavale tegevusele oli kõigil meeleolu ülev. Lohutust ja huvi pakkus ilus ja puhas sõit merel ning omapärane ja huviküllane Saaremaa loodus.

A. B.

Manöövri juhataja kolonel J. MAIDE
tegevuse läbiarutamisel

SULERIIGI ESINDAJATE PARADIIS

See väike 7 ruut-km-line saareke Kihelkonna lahesuus — piiratud põhjast ja läänest ulgumerest, lõunast ja kirdest aga lahekeste, laidude ja rahudega palistatud Saaremaa läänerannast — on kujunenud viimaseil aastail lemmiksaareks paljudele matkainimestele ja turisti kalduvustega loodusteadlasile. Selle menurikka kuulsuse eest võlgneb ta eelkõike tänu hra Thom'ile, kel on jatkunud armastust oma tuletorni kõrval kuldutada nii palju hoolt neile loendamatuile suleriigi esindajaile, kes Vaika saartel on leidnud endile kaitsitud kodu.

Purjepaadi randudes pälvib tähelepanu paeseljandik, n.-n. saare selgroog, kidurate mändide taustal, mis lookleb piki saart peagu kogu saare ulatuses. Ka Saaremaa maast'kku omapäraselt dekoreeriv kadakas on esindatud. Need kaks vähenõudlikku puuliiki — kadakas ja vaevane mänd — ongi peagu ainsad meie puustiku esindajad Vilsandi paesel pinnal, kuna lehtpuude kasvaks on sinne mullastik liig kehv ja niiskusevaene. Ainult mõned üksikud vahtrad, saared, õunapuud ja sirelid on eksinud kobarana seljandiku veerule koondunud talumajade ümbrusse. Need viimased on aga kõik toodud sisse väljast ja vilsandlase enese käega istutatud.

Ent mida kohalikud looduseolud jätavad puudu puuliikides, seda rikkalikumalt nad soodustavad mitmesuguste heintaimede kasvu. Sest selliseid lopsaka rohukasvuga rannakarjamaid nagu siin otsid mujal Eestis asjatult. Sellega ongi seletatavad selle aeglaselt kodu poole sammuva mitmetüübilise piimakarja lopsakad kehavormid. Ja võib-olla ka see upsakas iseteadvus, millisega sirutab oma kumera kaela meie poole noor sõnn-karjajuht, saates õhku ammuva võitlusekutse — meie tervituseks või hirmutuseks. „Siin lüpsavad lehmad igasugu jõutoiduta ja tõuparanduseta alati üle kümne liitri päevas ja Vilsandi heamaitseline või on Kuresaare turul alati otsitud ja kõrgesti hinnatud kaup“

— seletab meile saatja, tõmmuks tuuldunud näoga vilsandlane — kaugesõidu kapten.

Silmitsedes rohukamarat lähemalt leian rohkearvuliselt olevat esindatud kuldkollase õiega lamava ristikehina (*trifolium procumbens*), millise liblikõielise toitvuse arvele tulebki kirjutada — vilsandlase arvates — need rammusad neljajalgssed piimamasinad ja nende erandlikult kollane või.

Edasi koondub tähelepanu lopsakaile põldudele, kus rukis — uputuslikult rikka meremuda väetise tagajärjel — on kahe meetri kõrgune. Nägusad roogkatustega elamud on peagu eranditult kaunistatud rõdudega. Kui mõnel pool Saaremaal üllatab võõrast talumajade ümbruses ja sisemuses „fenomenaalne mustus“ (nagu seda nimetab Albert Üksip), siis on siin puhtus eeskujulik. Ka elanike jõukus, korraarmastus ja eriline (nähtavasti loomupärane!) merimehelik värvimeel on silmatorkav. Rõdud on varustatud värviliste ruutudega ja isegi seljandiku harjal tiirlev pukktuulik on värvitud ruskelt punaseks. Majade sisemuses leidub palju mitmesuguseid meresõitudel kaasa toodud asjakesi — bagatellid kummutil, merekarbid jne., mis näitavad neid kaugeid aegu, kus maailmamere lained kohisesid nii võimsalt ja kaugete sadamalinnade kärarikkus sisaldas nii palju kutsuvat elu. — Sest oma noorpõlve veedab Vilsandi meessugu peagu eranditult välismaade laevadel. Vanaduse tülles kogunetakse aga uuesti kodusaarele, haritakse põldu, sõidutatakse huvireisijaid Papisaairelt Vilsandi, püütakse siigu ja, omandades mitme peale laeva — mootorpurjeka — aetakse mitmesugust äri.

Välimuselt on vilsandlane tüübiline merimees. See jalalt jalale taaruv, keha koguraskust ühelt jalalt teisele kandev, kõikuval laevalael sissekasvanud merimehe kõnnak. — Kondised, musklitihedad, tõmmuks tuuldunud nägudega merimeeste kujud — moodustavad nad selle täisverelise kaluri-merimehe tüübi, nagu neid kirjeldas omal ajal Knut Hamsun oma noorpõlve töödes.

Kohtab siin peamiselt kaht erinevat tüüpi. — Musta-juukselised, tõmmuverelised, väikeste torkavate silmadega — tuletab üks osa välimuselt meele peagu mõnd Vahemere äärset rahvust, välja arvatud vahest ainult pikem kasv. Teised jälle — heledaverelised, kõrgekasvulised, heledate kelti silmadega — viitavad ilmselt põhjamaist päritolu.

Ent ühine kõigile on merimeheliikult muretu meeleolu ja patriarhaalsuseni omapärane maailmasuhtumine. Ja nagu korralikemaski perekonnas, nii ei saada ka Vilsandis igakord läbi mõtete lahkuminekuta. Aga siin ei tehta sellest millalgi tüliküsimust. Ja kui asja lahendamise ulatubki otsaga kohtusse, siis pole selles midagi erilist. — Sest „kohtud on ju selleks, et õigust mõista, ise ei pruugi riielda“ — ütleb vilsandlane. Ja mulle kõneldakse anekdoodilisest juhtumist, kus mehed, sõites lahendama mingit tüliküsimust rahukogu istungile, palkavad ühiselt hobuse Kihelkonnalt Kuresaare sõiduks. Enne seda nad tahtnud aga anda kohtuasja isegi ühisele advokaadile kaitsmiseks. — Sest kohtusse ei minda selleks, et ollakse leppimatus vihavaenus, vaid selleks, et „ei tea — kummal on õigus“. Ja nähtus, et kohtus käivad naabrid peavad ühiselt oma laste pulmi — südamlikes üksmeeles — olevat siin tavaline. Vilsandlane on ausameelne ja uste lukustamist siin ei tunta. Ent ärilises tehingus on lubatud naabri „sissevedamine“. Olles märgatavalt jõukamad ja arenenumad tavalisest saarlasest-talupidajast, vaatavad vilsandlased viimasele ülalt alla. Kuid seda suuremat vastutulekut osutatakse võõrastele.

*

Saare läänepoolses tipus kergib valgena ja puhtana vastu taevaavarust 44 meetri kõrgune tuletorn, mis hra Thom'i tõenduse järgi olevat suurimaid Eestis. Ja kui enne Vilsandi ümbrus oli suur surnuaed tormis eksinud laevadele, siis olevat nüüd laevade hukkumised harukordsed — tänu tuletorni moodsele valgustusaparaadile, mille 20.000-küünlaline valgusevihk valgustab sügispimedat ulgumere ööd kümnete kilomeetrite taha. Nii seisab ka Vilsandi kuulus päästepaat, millisega 40 aasta vältel päästetud 83 inimelu, peagu kasutamatu.

Tuletornist avaneb suurepärase vaade merele, Saaremaa lahekeste, laidude, neemedega palistatud rannikule ja kaugel horitsondil Ninase rannal sinetavale metsaviirule. Tuletorni meeskonna hooned ümbritsevate kiviaedadega ja Vilsandi enese loendamatu rahude, soppide ja saarekestega paistavad ülalt alla vaadatuna nii maalilised, teravakontuurilised, miniatüürsed, nagu oleksid nad kantud klaasile vana Jaapani meistri vilunud käega.

Randudes ühele neist kolmest kaljusest „linnusarest“ (Vaika saared) on tunne, nagu oleksid sattunud mingisse närverikkuvasse, unenäolisse maailma. Sest õhk su pea kohal otse kihiseb vihisevaist tiivalöökidest ja kõrvad kumisevad kakofoonias, mille tekitajaks on tuhanded rahutuid hääliitsusi õhku poetavad linnusuud. Kuid siinjuures tuleb nentida otsekohe, et suurimaiks lärmitegijaiks on mitmet liiki kajakalised, kuna parditõulised käituvad hoopis viisakamalt. Hakkad pikapeale lahutama selles häirivas kakofoonias juba üksikuid hääliitsusi. Eelkõige kostab kõrvu tiiru (meripääsuke) — selle „linnuriigi politseiniku“ — hüsteeriline „türriit“. See graatsiline, vahumullina valge, musta ülemise peasaga lind loeb nähtavasti oma pühaks kohuseks tervitada iga uustulnukat hüsteerilise võitlusisaga. Mitte vähem kärarikalt ei käitu harilik kalakajakas, kelle närvlikest karjatusist kostab selline pahameel ja hukkamõist ootamatu tülitamise pärast, et aiva imesta.

Sis äratav su tähelepanu äkki võimas, lai tiivapaar ja alla kostab kurguhääliline, rongi krooksatusi meele tuletav „gauk-gauk“. See on suur merikajakas, albatrossile sarnlev kajakaliste monarhh, keda leiduvat meie vetes vaid mõni üksik paar. Kui arvata siia juure veel väikese, mustapäise naerukajaka kirisevad hääliitsused ja suure pruunitiivalise tõmmu kajaka madalähäälelised hüüatused — on tooniandvaim osa tiivuliste orkestrist esindatud. Ainult harva kostab sekka dissonantsina punajalgse, musta-valget kirja mereharaka (merisk) või mõne parditõulise esindaja rahutust väljendav hääliitsus.

Kui suleriigi esindajate meeled on natuke rahunenud — võid jälgida huviga seda omapärast maailma.

Ülal: Erutatud naerukajakad
All: Vilsandi tuletorn

Eelkõige koondub tähelepanu kollastes udusulgedes, suuruselt hanepoegi meele tuletavasse merilinnu võsudesse, kes püüavad peita oma mustatäpilisi päid rohutukkadesse abitu kohmakusega. Need on suure merikajaka pojad, kes kinnivõtmisel haaravad sõjakalt näpu noka vahele. Siin-seal näed pojakarjaga eeskujuliku emana merre ruttavat hallikirju talvekosklat (rohukoskel) — pika tutiga pruunikas peas. Siis veel mustavalge-kirju ristlind, kelle kühm nokal tuletab meele harja. Suur, pruunikas emahakk, kelle pojad munast tulles on tõrvmustad ja kelle teine abielupool — rohelise kuklaga isalind — ei näi hoolivat perekonnamura-dest, olles hra Thom'i tõenduse järgi juba sünnilt poli- gaamiliste kalduvustega. Harva nagu ilmutust võib näha püstseisandiga, mustaseljalist, valge kõhualusega alk. Kuid see põhjamaine lind vist ei pesitse Vaigastel, peatub siin vaid läbilennul. Kui siia lisada veel tõmmu vaeras, kelle rüütellik musta-kirju isa varjab lennul alati pruuni ema taganemisteed, lennates traditsiooniliselt emalinnu järel — on tähtsaimad suleriigi esindajad loeteldud. Isiklikult on rannalindudest mulle meeldivaim gratsiöössete liigutustega, hall-kirju, kõrge, punajalgne lind — punajalg-tilder, kes oma rohekas- hallid munad munevat vaid püsti. See väheldane, väsimatu „jooksumeister“ lindude riigis ei pesitse aga nähtavasti Vaika saartel, olles liig pelglik kajakaliste alatise kisa suhtes.

Kuid huvitavad ja omapärased on need kaljused „linnusaared“ ka oma tagasihoidlikult looduseolult. Esi- joones need kollase ja musta samblikuga ornamenteerit- tud dolomiitrahnu, kust vesi orgaanilise aine viimseni on välja uhtunud ja mis seetõttu meenutavad hiigla- suurt, tormide laastatud merekarpi. Taimestik on siin kidur. Kuid sellest hoolimata võib botaanikast huvita- tud silm siin üksikute kõrreliste kõrval tabada nii mi- tugi erandlikku taimeliiki. Eeskätt tuleks nimetada meripuju, mille hõbedane õis on üllas ja meelejääv. Siis suur, tugev, violett-rohekate hõmaliste lehtedega merikapsas, kus merevesi sädeleb lehenurkades hõbe- helmestena. Sinirõigas ja madalalt kasvav, oksa kau-

Kalakajakas pesale ruttamas

gele sirutav alpi sõstar — need oleksid nimetamis- väärsemad.

Saan väga aru kadunud maalikunstnik Konrad Mägi'st, kes siin aastate eest on pikemalt peatunud ja mälestusena kellest on hra Thom'i seinale jäänud maal — üks neist kaljuseist „linnusaartest“, mille tagasi- hoidlikku ilu kadunu oli nii imetelnud.

Tagasisõidul, kui jäänud selja taha „linnusaared“ oma tiivuliste elanike rahutute karjatustega — kasvab meelepaha kõigi nende kodukasvanud turistikeste vastu, kes jooavad kõrvuni vaid välismaade looduseilust, kuid kelle silmad on kanapimedad meie oma saarte ja põhja- ranniku põhjamaiselt karge looduseilu suhtes.

Seepärast peaksid meie matkahimulised küll enne kõike tutvuma kodumaise loodusega ja alles siis siir- duma võõrsile. — Sest kui paljude kohta meie hulgast pole maksev see Gailit'i „Muinasmaas“ Bruno Erms'i lausunud tõde, et „kõigist maadest, milliseid tunneme — tunneme oma kodumaad siiski kõige vähem.“

Juhan Viigant.

Veel mõned majandus-administratiiv-üksuste organisatsioonist

Loen meeeldi E. M. ridu (v. „Kaitse Kodu!“ nr. 9) majandus-administratiivüksuse organisatsiooni kohta. Kahjuks ei ole E. M. minu ettepaneku mõtet täiesti taibanud ja sellest mõned lahkumineku ettepanekuis.

Minu ettepaneku läbiviimiseks olevat kõige suuremaks takistuseks laiad territooriumid. Näitena toodud 30 km pikk vald on mitte reegel, vaid erand. Suurem arv valdadest on 5 km raadiusega. Meil ei ole tarvis luua eriorganisatsioone nagu seda soovitab E. M.: administratiiv-üksus, õppeüksus, kasutusrajoon jne. See teeks asja liig keeruliseks ja üldse on ta raskesti teostatav.

Saab läbi ka praeguse organisatsiooniga, kuid asja tuleb korraldada õigesti.

Praegune kord, kus üksuses kõik mehed: noored ja vanad, väljaõpetatud ja väljaõpetamata, loitud ja kohusetruud on segi aetud, ei ole kaitseleidule sobiv. Põhjuste juures peatusin juba eelmises artiklis.

Võtame näiteks „algajad kaitseleitlased“. Need on mehed, kes ei ole veel sõjalist õppust saanud, üks-kõik kui vanad nad on.

Kui mees ei oska püssi lasta, ei saa teda teistega koos viia laskmisele. Ei ole tal rivist aimugi, ei saa teda rivisse võtta. Ei tunne ta lahingtegevust, ei saa teda viia taktikalisele õppusele, kus tal tuleks iseseisvalt tegutseda.

Niisugune algav kaitseleitlane (ükskõik kui vana ta on) tuleb enne välja koolitada, et ta ka suudaks kaitseleitlasena tegutseda. Muidu muutub ta üksuses asjatuks ballastiks.

Kas saab teda välja koolitada harilikus üksuses igapäevases väljaõppe korras? Elukogemused näitavad, et mitte. Kui on jaos üks või paar algajat, rühmas mõni mees nendest, siis nad kaovad massi hulka ära, kui nende eest eriliselt ei hoolitseta. Hariliku malevlase õppus ei ole neile jõukohane ja kui ei korraldata neile erilisi õppusi, jäävad nad hoopis välja õpetamata.

Nõue, et kõigis üksusis ja nende allosades kohalike pealikud korraldaksid muu oma tegevuse kõrval veel erilisi õppusi algajale, on teostatamatu.

Seni on mitmel pool malevate instruktorid korraldanud noortele erikursusi, kuid ajapuudusel nad ei suuda seda kõikjal küllaldasel määral teha. Tahes või tahtmata jäävad algajad kaitseleitlased „omapead“.

Küsimus tuleb lahendada kohapealsete jõududega. Algajate väljaõpetamiseks tuleb esimehed tööle rakendada.

Oma kogemuste põhjal, kus olen üle kahe aasta juhtinud majandus-administratiiv-eriüksust ja korraldanud selle väljaõpet, olen jõudnud kindlale veendumusele, et ainuke õige tee on algajad korraldada väljaõppe otstarbel erikoondistesse, seniks kuni nad suudavad tegutseda kaitseleitlastena. Kordan veel — ainult välja-

õppeks ajutiselt, kuna nad tegelikult jäävad selle üksuse alkosasse edasi, kuhu nad vastuvõtmisel määrati.

Kõige sobivam on moodustada linnaüksustes (malevkondades) ja vähemais maakompaniides ja üksikuis rühmades õppejaod. Suuremais maaüksustes võiks õppejaod moodustada ka riimade juures.

Õppejaod moodustatakse ajutiselt, tegeliku vajaduse järgi. Sellest mõned näited.

Kompaniis on kõik väljaõppinud kaitseleitlased; vastu võetakse ainult neid, kes enne on sõjaväelise kasvatust saanud vähemalt noorsõduri kursuse ulatuses. Loomulik, et niisuguses kompaniis õppejagu pole tarvis.

Võtame teise juhtumi. Kompaniisse võetakse vastu ka mehi, kes varem pole saanud mingisugust sõjalist õppust. Näiteks — 2 seitsmeteistkümnendaastast, 2 üheksateistkümnendaastast ja 1 kolmekümneveieaastane.

Need mehed ei oska veel püssi lasta, ei oska riivis käia ega lahingukorras tegutseda, neil ei ole aimugi kaitseleitlase sisekorras. Loomulikult ei tohi neid mehi otsekohe panna teiste hulka, vaid neile tuleb anda ettevalmistuskool, mille läbitegemise järele nad suudavad tegutseda kaitseleitlastena.

Niisugune „algajate kaitseleitlaste“ kursus on nähtud ette ka kavatsetavais „Kaitseleitlase õppemäärustes“. See kursus peab algajale andma teadmiste ja oskuste miinimumi, mida peab omama iga kaitseleitlane.

Riivüksustesse pääseb ainult see algaja, kes on toimunud kursuse lõpul malevlase katse. Ei suuda ta seda katset toimida, see on — täita rivikaitseleitlase kohuseid, tuleb tal minna kas üldrühma (üldjaku) või kaitseleitlusest hoopis lahkuda.

Õppejao kursus oleks normaalselt 1—3 kuud. Jao õpilaskonna koosseis on ajutine. Sinna võib määrata ka kursuse läbivõtmiseks vanu kaitseleitlasi, kes vajavad erilist järeleaitamist.

Neis üksustes, kus on ette näha algajate kaitseleitlaste juuretulekut, tuleks õppejao pealikud määrata alatiseks. Alaline õppejao pealik on esimest rohkem huvitatud ja ta omandab ajaajooksul vajalisi kogemusi ja oskusi. Peale selle võib ta l e n d u d e vaheajadel küllalt puhata, et järjekordse lennu juures tegutseda seda intensiivsemalt.

Lõpuks veel küsimus: kellele allutada õppejagusi?

Normaalselt alluvad õppeüksused vahetult üksuse pealikule. Niisugust korda on võimalik panna maksma linnaüksustes ja vähemais maaüksustes. Suuremais maaüksustes võib neid allutada ka rühmade pealikule.

Nii siis üksuse maa-alaline ulatus ei tohiks olla takistuseks õppejagude ja rühmade moodustamisel. Et õppeüksused aga on möödapääsmatult vajalised, selle juures ei ole kahtlust. See asi annab korraldada, kui ainult osatakse ja tahetakse.

Omalt poolt loen, et siin on kõige raskemaks ja tähtsamaks juhtide küsimus.

Õppeüksused on elujõulised ainult siis, kui nende eesotsas seisavad teguvõimelised ja vastavalt ettevalmistatud pealikud. Erilist pealike gruppi ellu kutsuda pole soovitatav. Eripealikuid on meil niikuinigi ülearu.

Vaatame veidi ringi, kas ei leidu vajalist meest juba olemasolevate pealike seast. On olemas n.-n. õppepealike institut. Neid pealikuid on paljudes üksustes.

Vabandage küll liig otsekohese küsimuse eest: mida õppepealikud õieti teevad? Suurema osa kohta käib otsus: mitte midagi.

See ei tähenda veel, et need mehed oleksid mitte-kõlvulised ja nende mittetegutsemine oleks tingitud meestest enestest. Mitte sugugi.

Viga seisab selles, et õppepealikuid ei ole tööle rakendatud. Nad ei tegutse või tegutsevad liig vähe lihtsa põhjusel: neile ei ole kindlaid ülesandeid ja kohustusi peale pandud. On küll antud üksikuid korraldusi ja juhendeid, kuid nendest on vähe, et suurt õppepealike kogu rakendada intensiivsele tööle.

Kahjuks pruuduvad meil dukokord ja õppemäärused, mis küsimuse lahendaksid.

Algajate kaitseliitlaste koondiste juhtide küsimus oleks õigesti lahendatud, kui juhtideks määrataks õppepealikuid. Niisugune määramine omab mitmesuguseid paremusi:

1) Õppepealikud saavad kindla töö ja neile panakse peale vastutavad ülesanded.

2) Õppeüksused saavad endile parimad juhid, sest õppepealikeks määratakse harilikult kõige kangemad mehed oma alal.

3) Ei ole tarvis kutsuda ellu veel erilist pealike liiki. Õppepealikud suudavad küllaldase eduga juhtida õppeüksuste õppetööd, eriti veel pidades silmas, et õppeüksuste koosseisud ei ole suured ja tööd tehakse ainult perioodiliselt.

Rõhutan veel kord, et õppeüksusi saab moodustada ja neid peab moodustama. Tarvis ainult julgust ja algatust.

*

Isiklikult ma pole täies ulatuses nõus lugupeetud E. M-iga, kes kaunis palju kipub panema maauksuste suurte territooriumide arvele. Jalaväetiksusi maal on harilikult valja kohta kas kompanii või üksik rühm. Rõhuva enamuse valdade maa-ala ei tõuse raadiusega üle 5 km. Seega kulub kaugeimal mehel (oletades, et kogunemine sünnib üksuse keskes) õppusele tulekuks aega umbes üks tund jalakäiku, mis kaitseviis oleks täiesti normaalne ja vastuvõetav.

Suuremais valdades oleks kogunemine raskem, kuid seda saab lahendada ka üksuse organisatsiooni sobitamise teel kohalikele oludele.

Küsimust vahepeal pärast „K. K!“ avaldatud ettepanekuid veel põhjalikult järele kaalunud, tundub, et küsimuse õige lahendus tuleks järgmises suunas:

1) Linnamalevkondades moodustatakse:

a) õ p p e ü k s u s (kompanii, rühm, jagu jne) aluvusega õppepealiku kaudu malevkonna pealikele;

b) rivikompaniid, kuhu kuuluksid kaitseliidu „rindemehed“, s. o. mobilisatsiooni-ealised reservväelased ja

c) üld- või eriallüksused (kas kompaniid, komandod, rühmad jne.). Siia kuuluksid esimeses järjekorras sisekaitsemehed (mobilisatsiooni alla mittekuuluvad kaitseliitlased); siis erimehed, kes tegevusest ei võta osa, kuid kellest ka ei saa loobuda. Eriüksusesse kuuluvad veel sanitarid ja majandusmehed.

Näitena kujuneks linnamalevkonna organisatsioon järgmiseks:

a) õppekompanii või õpperühm;

b) 2—4 rivikompaniid;

c) eriüksused, kui neid on (siderühm, gaasikaitsekomando, r.-k. rühm jne.);

d) üldkompanii või üldrühm, kelle koosseisu kuuluksid:

— sisekaitsemeeste rühm või jagu,

— erimeeste rühm või jagu,

— majandusmeeste rühm või jagu ja

— sanitaride jagu (kui sanitarid eraldatakse rivi-meestest).

Mis paremusi annab niisugune linnamalevkondate organisatsioon? Paremusi on vägagi palju. Tähtsamad neist oleksid:

a) Malevkonda kui lahingjõudu hinnates ja võttes arvesse ainult rivikompaniisid, saame tõetruu pildi. Kui praegu on malevkonnas 450 meest, neist riviüksustes — 300 meest; algajaid — 40; sisekaitsemehi 70, erimehi 15; majandusmehi 16 ja sanitarid 10, siis ei tähenda, et malevkonnas on 450 lahingvõitlejat. Mehi, keda võib arvestada lahingvõitlejatena, on ainult 300 või kaks kolmandikku.

Malevkondate hindamisel peab rivimehed teistest eraldama, et saada malevkonna võimeist õige pilt, sest rivimeeste % võib malevkondades olla väga mitmekesine.

b) Malevkonna õppetegevust saab paremini korraldada ja tõsta väljaõppe edukust; on täiesti selge, et algaja (kes õppealal on täiesti võhik), kaitseväes välja teeninud kapral ja kuuekümnemeestane sisekaitsemees ei sobi ühisele õppusele. Iga grupi õppuste eesmärk ja sisu on liig erinevad. Õppetegevuse tuumaks on rindemeeste väljaõpe. Algajale korraldatakse erioppust ainult sedavõrd, et nad suudaksid hädapäraselt tegutseda kodukaitsjatena ja oleksid ettevalmistatud rindemeeste õppuste kaasatamiseks.

Üldüksuste mehed on õppetegevusega tunduvalt vähem seotud kui rindemehed ja algajad.

Sisekaitsemehed peaksid tegelema peamiselt vahiteenistusega ja sanitarid oma erialaga. Teistel, s. o. erimeestel ja majandusmeestel, ei olegi erioppusi ette nähtud.

Kohustuslik kõigile üldüksuste meestele on osavõtt karikavõistlustest, kuna õppe- ja lahinglaskmiskooli kaasatamine ei tohiks olla sunduslik.

c) Üksuste töö ja tegevuse hindamine muutub õiglasemaks ja rimelt seepärast, et on teada, mida nõutakse igalt meeste liigilt.

Tähelepanuks!

Allweelaemastitu sihtkapitali heaks annetatud summad palutakse sisse maffa riigihoiutassa jooksuale arwele Eesti Panga juures nr. 3190. Sellets otstarbeks annetajaid ja annetuste korrajaid välispool Tallinna palutakse need summad sisse maffa posti jooksuale arwele nr. 314 wõi ligemasse Eesti Panga osakonda — edassisaatmisets Peapanga juures asuwa riigihoiutassa jooksuale arwele nr. 3190. Edassisaatmisef toimitatse tasuta.

Senine kord ei anna õiget pilti.

Näiteks on kaks 300-liikmelist malevkonda. V. malevkond toob taktikalisele õppusele välja 920 meest ja R. malevkond — 780 meest. Esimesel pilgul loetakse paremaks V. malevkond.

Kuid malevkondi ümber organiseerides ülalkirjeldatud kava järgi selgub, et V. malevkonnas on 280 rindemeest, kes on kohustatud taktikalise õppusest võtma osa, ja R. malevkonnas on neid ainult 200. Seega on välja toonud: V. 79% ja R. malevkond — 90%. Tuleb välja, et paremini tegutses R. malevkond.

Kui sarnane organisatsioon on läbi viidud, muutub aruandmine õppetegevuse kohta palju õiglasemaks üksuste suhtes ja üldkokkuvõttes annab ta tõetruu pildi.

See oli lühidalt linnamalevkondade ümberorganiseerimise vajadusest ja selle läbiviimisest.

Nüüd veel mõne sõnaga maatüksustest.

Kui majandus-administratiivüksuse maa-ala ei ole suur, s. o. selle raadius ei ületa 5 km, siis võib küsimuse lahendada linna malevkondade eeskujul.

Kompanii organisatsioon oleks järgmine:

— õpperühm või -jagu,

— rivirühmad,

— üldrühm, millesse kuuluvad: sisekaitsemeeste, erimeeste, majandus-, sanitaar- jne. jaod.

Samasugune oleks ka üksiku rühma organisatsioon, ainult selle vahega, et rühmade asemel võetakse jaod ja jagude asemel kas pooljaod või grupid.

Veidi raskem on organiseerimine, kui majandus-administratiivüksus (harilikult kompanii) asub laialdasel maa-alal. Raskusi teeb nimelt õppeüksuste organiseerimine.

Rivirühmade moodustamine on lihtne. Siin tuleb täpselt pidada kinni territoriaalkomplekteerimise põhimõttest.

Üldrühma moodustamine ei tee ka mingisuguseid raskusi. Siia kuuluvad harilikult mehed, kellel harva tuleb väljas käia ja seepärast ei ole suurt tähtsust, et tuleb ette võtta pikem reis.

Jäävad järele veel õppeüksused. Õppeüksustes käib teatava perioodi, s. o. lennu, kestes intensiivne tegevus ja meestel tuleb sagedamini väljas käia kui teisel kaitseliitlasil. Õppuste kohad ei tohi siin meeste elukohadest olla kaugel. Mingil tingimisel mitte üle tunni jalakäiku, s. o. 4—5 km.

On üksuse piirkond laialdane, siis tuleb ühisest õppeüksusest loobuda ja need organiseeritakse üksuse allosade juures. Näiteks — rühmades organiseeritakse õppejaod või kahe rühma peale — üks õppejagu jne.

Raskusi võib vast tekkida juhtide leidmisel. Kuid needki pole ülesaamatud. Ainult erakordseil juhtumel tuleks üksuses organiseerida üle ühe õppeüksuse. Nii palju juhte peaks ikkagi leiduma ja kui neid veel ei ole, siis on võimalus neid juure soetada ja välja koolitada.

Need oleksid üldjoontes põhialused, millele tuleks rajada majandus-administratiivüksuste organiseerimine. Sarnane organisatsioon annab rea paremusi võrreldes praegusega.

Tähtsaim paremus on see, et iga mehe saab tema jõu kohaselt tööle rakendada ja hinne üksuse tegevuse kohta saab õiglasem.

Kergem on ka määrata kindlaks kohustuslik õppetegevus üksuste allosadele.

Tundub, et täidetavad oleksid järgmised kohustuslikud ülesanded:

1) õppeüksused — algaja kaitseliitlase õppekursuse läbitegemine ja malevlase katse toimimine; muust õppetegevusest need mehed veel osa ei võta;

2) riviüksused — on kohustatud tegema kaasa kõik kaitseliidu õppemäärustes ettenähtud õppused, siis veel üksuste manöövrid ja taktikalised õppused ning karikavõistlused;

3) üldüksused — kohustuslik oleks osavõtt karikavõistlustest, kuna muude laskmiste kaasatagemine ei oleks sunduslik; sisekaitsemehed teevad õppusi kaasa nende tarvis määratud lühendatud erikava järgi ja sanitarid — erilise sanitaride kava järgi; majandus- ja erimeestele ei olegi ette näha erilisi õppusi. Üldüksustel oleks osavõtt taktikalistest õppustest ja manöövritest vabatahtlik, kuid välja nad peaksid tulema: häire puhul, karikavõistlustele, paraadidele ja üldistele kogunemistele.

A. P.

Karl Luik 50-aastane

Kaitseliidu keskkogu, ühtlasi ka oma kodulinna maleva juhatuse liige, Tartu linnapea Karl Luik, elas 12. juulil s. a. üle oma 50. sünnipäeva.

Sündinud 12. juulil 1883. a. Valgamaal Koikülas talupidaja pojana, õppis ta Tartu Treffneri gümnaasiumis ja Tartu ülikooli matemaatikateaduskonnas, mille lõpetas 1914. a., pühendudes keskkooli õpetaja kutsele.

Sellena sai aga töötada ainult 1914.—1917. a. Valga

kommerts-gümnaasiumis, sest juba 1917. a. määrati ta Võrumaale koolinõunikuks (olles seega esimeseks eesti kooliadministratsiooni koolinõunikuks), millisel kohal, välja arvatud okupatsiooniaeg, oli kuni 1920. a. Siin algas ka Karl Luik'i munitsipaal-administratsiooniline tegevus, sest oma kutse kõrval tuli tal oma õlule võtta ka maavalitsuse abiesimehe ja haridusosakonna juhataja amet.

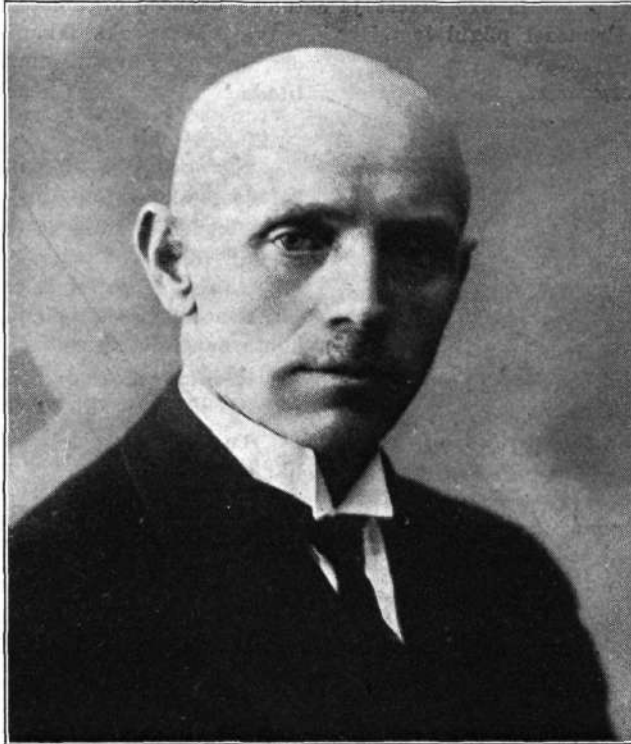
1920. a. alul kutsuti K. Luik Tartu linna koolinõunikuks ja, nagu tal seks juba oli kogemusi, rakendati ka lisaks uue koorma ette — sama aasta 27. septembril valis linnavolikogu ta Tartu linnapeaks. Vahepeal vabastati ta koolinõuniku kohustustest, kuid linna esimeseks kodanikuks valimist on tal tulnud üle elada juba mitu korda, nii et ta praegu vahetpidamata üle 12 aasta on olnud ses ametis.

Siin on Karl Luik'il taht ja suutmist olnud rakendada meie ülikoolilinna hüvanguks mitte ainult omavalitsusaparaadi administratiivjuhina, vaid ka aktiivse tegelasena seltskondliku töö kõige mitmesugusemail aladel. Ta on näit. seni suutnud olla Tartu vabadussõja mälestussamba komitee esimees, eesti omavalits. kindlustusseltsi „Oma“ abiesimees, Tartu lennuühingu esimees, jahi- ja kalapüügiseltsi „Viboane“ esimees, „Vanemuise“ seltsi juhatuse liige jne.

Kuuludes meie linnapeade „vana kaardiväe“ hulka, on tal aastaid juba tulnud olla Linnade Liidu abiesimees.

Kaitseliidu töö juure ta on astunud selle algusest

peale, on olnud kõik need aastad maleva juhatuse liige ja maleva esindaja K. L. keskkogus. Tuleb tunnustada, et Tartu maleva mured, eriti majandusalalt, on K. Luik'il alati olnud südamel. Tänu tema eestkostmisele on malev saanud üle nii mõnestki raskemast majanduslikust küsimusest. Nii edenes lõpuks maleva laskeraja ehitamine, on praegu just korraldamisel maleva ulualuse küsimus.

Tartu linnapea Karl Luik

Kõige selle hiigla kõrvaltööga rööbiti on K. Luik linnapeana suutnud suure viljakusega töötulemusi anda. Viimased 12 aastat on Tartulinnas olnud põhjalikuks korraldamis- ja ehitamisperioodiks. End. kitsaid linnapiire on laiendatud suurel määral ja uusi linnasid juure asutatud ja planeeritud; heakorra olusid on parandatud (tänavad, jõekaldad, pargid, Vabadussild, linna ilmet ja välimust tõstetud; haridusala viidud paremale järjele, ehitatud rida koolimaju (kommerts-gümnaasiumile, kunstikool Paillasele, V ja IX algkoolile), vanadekodusid ja lastevanarjupaiku (Liiva t., Kaagvere ja Anne m.); avatud uusi linna ettevõtteid, nagu linnapank, laenukassa ja müügisaal, apteek, veevärk, linna valgustamise ala korraldatud paremale järjele. Uuila elektrijaama omandamisega ja laiendamisega, haiglaid korraldatud ümber, ehitatud uus ujula jne.

Kõik see laialdane ja mitmekesine tegevus on nõudnud suurt algatus- ja korraldusvõimet — juhtimisandi, kuid veel rohkem ühiskondlikku kohusetunnet ja aatemeelt. Viimaste omajana on Karl Luik oma mitte-enda-peale-mõtleva aastakümnete tegutsemise ja üldsuseks ohverdumise eest tänu juba saanud — sisemisest rahuldusest oma töö tulemuste üle.

Kui avalikkus ja eriti kaitseliidu ringkonnad tulevad praegu oma tunnustusega austamisväärsele töömehele tema mälestuspäeval, siis ainult, et seda naelutada kinni kui e e s k u j u meile kõigile.

Ungari ratsa-leventékid tervitavad ratsamatkajaid. Vasakul nurgas — tüübiline Ungari levente

LEVENTÉK — UNGARI KAITSELIITLASED

Avaldame allpool Põhja malevkonna õppepealiku A. JONSONI kirjutise Ungari territoriaal-riigikaitse organisatsioonist. Autor tegi kaitseliidu esindajana käesoleval suvel Ungaris kaasa traditsioonilise 2-nädalase ratsarännakmatka ümber Ungari, mis korraldatakse ratsaväe-kindral Stefan v. Horthy nimel

Iga riik arendab oma riigikaitse välja neil alustel ja neis piirides, nagu seda dikteerib ette vastava riigi geograafiline asend, tema jõukus, vahekorrad naabritega jne. Sellele vastavalt määrab riik kindlaks sundteenistusaja pikkuse, alatiste kaadrite koosseisud, tarvisminevad väeliigid; soetab võimalikult ajakohase ja moodsa relvastuse ja varustuse oma kaitsejõududele. Siin on võetud aluseks asjaolu, et riik on iseseisev nii sisepoliitiliselt kui ka välispoliitiliselt, see tähendab, et vastav riik võib pidada nii palju kaitseväge ja relvastust, kuipalju on talle arvatavalt tarviline ja majanduslikult jõukohane, ilma et keegi saaks teda selles takistada.

Nii võib Eesti, vaatamata väikesele rahvaarvule, suurendada oma kaitseväge, soetada juure säärast relvastust nagu ta soovib ja talle on jõukohane, ilma et ükski teine riik leiaks põhjust teha meile selles etteheiteid või avaldada protesti teiste riikide ees. Et meie oleme aga vaesed ja meie riigikaitse on esmajärgulise tähtsusega küsimus, siis leidsime omal ajal vägagi otsustarbekohase mooduse kindla ja odava riigikaitse teostamiseks: meie asutasime oma alatise kaitseväge kõrvale paralleel-organisatsiooni territoriaal-alusel — kaitseliidu. Sääraseid kaitseliidu organisatsioone on loodud ka teistes riikides: N.-Venemaal — osoaviahim, Poolas — strzelec'ide organisatsioon, Soomes — suojeluskunta, Lätis — aiszargs'id jne.

Et tõmmata paralleeljoont eelpoolnimetatud riikide sõjaliste omakaitse-organisatsioonide, Eesti kaitseliidu ja lõppeks Ungari leventékide liikumise vahel, mis on käesolevate ridade ülesanne, peame tutvuma kõigepealt Ungari välispoliitilise seisukorraga ja — Trianoni rahu- lepinguga.

Trianon on Ungaris saatuslikem sõna. Juba sõna „Trianon“ ungarlase mõiste kohaselt tähendab häbi, alandust, vargust, röövimist — ja kõike halba, kuipalju see veel võib mahtuda ühte sõnasse. Tegelikult

on Trianon ühe lossi nimi Versailles' pargis. Trianoni lossis dikteeriti peale maailmasõda Ungarile ette rahu- leping, seal kärbiti tema territooriumi $\frac{2}{3}$ võrra ja jäeti järele vaid $\frac{1}{3}$ endisest kuningriigist. Euroopa suursugusemast ja rikkamast riigist jäi järele vaid Kesk-Euroopa väikeriik, umbes $7\frac{1}{2}$ miljoni elanikuga. See on asja kohta üldiselt. Peale muu dikteeriti Ungarile ette ka kaitseväge suurus. Praegune Ungari tohib pidada alatist ja ka vabatahtlikku kaitseväge 35.000 meest. Sinna juure on arvatud ka sandarmivägi. 1-aastase sundliku kaitseväge teenistuse juures (vastavalt meie teenistusele) oleks Ungaril pidanud olema alatist kaitseväge rahu ajal kuni 80.000 meest. Kui arvame juure veel vabatahtliku organisatsiooni meie kaitseliidu alusel ja oletame, et neil võtaks vabatahtlikust riigikaitsest osa sama % kodanikke, siis peaks neil olema üle 200.000

Ratsaväe-kindral Stefan Horthy v. Nagyványa peab leventékidele kõnet

leventéki, ehk kokku ligemale 300.000 relvakandjat-riigikaitset.

Triani rahulepingu põhjal ei või Ungaril olla mingisugust säärast sõjalist organisatsiooni, nagu meie kaitseliit. Tegelikult on neil aga oma kaitseliit olemas, kuid säärastel alustel, et see pole vastolus Triani rahulepinguga. Nende leventékide kohta ei saa ma tuua kahjuks mingisugust statistikat, ei saa koostada mingisugust organisatsiooni skeemi, sest see suur ja võimas liikumine, see suur organisatsioon — pole üldse ametlikult keskkohast juhitud organisatsioon, vaid näiliselt nagu spontaanselt kõikjal kerkinud distsiplineeritud rakukeste kogu. See on üks huvitavamaid mooduseid riigikaitse teostamiseks üldse.

Mul oli juhus näha sadu leventékide kompaniisid, üksikuid rühmi, eskadrome ja ratsarühmi, ratturkompaniisid jne. Pika ja huvitava ratsamatka ajal ümber Ungari võisin imetella neid ühtlaselt ja hästi rõivastatud ja suurepäraselt distsiplineeritud üksusi, näha leventékide omavahelisi kui ka koos kaitsevägega ratsavõistlusi, kuulda haruldast rivilaulu, leventékide signalistide kurbi, kuid meloodilisi pasunahuikeid ja kõik see jättis — ärgu pahanetagu — sügavama mulje kui samasugused üritused meie kaitseliidus, Soome suojeluskuntas või Läti aitsargside juures. Ma ei taha sugugi alahinnata neid organisatsioone, kuid meil sünnib kõik nagu unisemalt, ükskõiksemalt. Seal aga spontaanselt, temperamendikamalt ja iseteadlikumalt. Ja organisatsiooni pole seal olemaski! Puudub peastaap, puuduvad malevad ja malevkonnad. Suurim üksus on kompanii ja selle pealik ei allu õieti mitte kellelegi sõjalises ja taktikalises mõttes.

Ja veel midagi, mis ei tohiks just olla Ungari oma-kaitsese tujutõstvaks asjaoluks: kõik üksused on varustatud puupüssidega. Laskesportist ja teadliku riigikaitseja enesetundest ilma relvata ei saaks nagu olla juttugi. Tegelikult on riigikaitsete teadlik enesetunne kõige parem ja ka laskesport ei ole täiesti kängus. Ungarlased on riigikaitse küsimustes nagu mustkunstnikud.

Kuidas saab siis tegutseda ühtlane organisatsioon üle riigi ilma näilise ühtluse, ilma juhtiva keskuseta?

Et sellest küsimusest saada aru, selleks peame heitma kõigepealt pilgu peale-maailmasõjaaegse ungarlase hingeellu, peame oskama lugeda tema mõtteid.

Ma ei leidnud Ungaris ühtki inimest, kes poleks mulle rääkinud sellest ülekohtust, mis neile tehti Triani rahulepinguga. Ungarlased panevad oma praeguse vaesuse ainuüksi selle kurva rahudiktaadi arvele. Pole ka ime. Omaaegne rikas ja võimas Ungari kuningriik

Ratsamatkajate sissesõit Céglédi linna.

andis ära Rumeeniale 102.181 r.-km maa-ala 5,236.305 elanikuga, Lõuna-Slaaviale 63.572 r.-km 4.141.121 elanikuga, Tšehhoslovakkiale 62.366 r.-km 3.537.813 elanikuga, Austriale 4.022 r.-km 292.041 elanikuga, Poolale 583 r.-km. 24.880 elanikuga ja Itaaliale 21 r.-km 49.806 elanikuga. Riik kui tervik purustati. Kõige rikkamad maa-alad, suured vabrikute rajoonid jne. läksid teistele riikidele; jäi järele vaid Põhi-Ungari 92.666 r.-km maa-alaga ja 7.604.521 elanikuga. Statistika järgi kuulus suurem osa maid ja varandusi kaotatud maa-aladel ungarlastele.

Kõikjal Ungaris võite näha Suur-Ungari kaarti, millesse on joonistatud praegune „Väike-Ungari“, ja kaart kannab allkirja: „Nem, nem soha!“ See tähendab: „Ei, ei iialgi!“ Seda vannet on valmis vanduma iga ungarlane, et ta võitleb viimse veretilgani Ungari uuesti-ülesehitamise eest ega jää iialgi rahule praeguse alandava seisukorraga. Usklik Ungari rahvas palvetab igapäev Ungari uuestisünni eest. „Püha Stefani kroon ootab kuningat, kes kogub jälle kokku madjarid ja ehitab üles 1000-aastase kuulsa minevikuga riigi.“ See on tänapäeva ungarlase usutunnistus.

Pole ka ime. Kui meil omal ajal kolonel Tallents'i poolt aetud Eesti-Läti piirjoon tõi juba palju paksu verd, ehk küll meie kaotasime vaid väikese arvu Eesti külasid, siis peab saama aru rahvast, kes on kaotanud 3/4 oma kallimat varandust.

Leventékide liikumise põhilauseks on jällegi „nem, nem soha!“ See on see kitt, mis liimib tervikuks need laialipaisatud kompaniid ja rühmad. See on see nõiasõna, mis paneb marssima kogu Ungari noorsoo punavalge-rohelise sõjalipu all.

Veel üks asi, mida peab teadma, enne kui saada aru Ungari kaitseliidu struktuurist: see on Ungari küla. Ungari külad on umbes sarnased Vene küladele, nad on suured, peagu nagu meil alevid ja väikesed linnad. Üksikuid taluhooneid on väga harva. Üksikutena seisavad maal peamiselt mõisad. Kuid mõisad on omakord nii suured, et tööliste kvartaal moodustab enesest väikese küla. Ungaris on külasid, kus on kuni 10.000 elanikku. Need on külad sõna otsesemas mõttes ja seal puudub ka omavalitsus, küla moodustab administratiivüksuse koos vallaga, ehk küll see „vallarahvas“ elab üheskoos. See on territoriaalkaitseüksuste organisatsioonis parimaid külgi.

On raske teha vahet leventékide liikumise juures, kus lõpeb haridusministeeriumile alluvus ja kus algab alluvus kaitseministeeriumile. Nii põimitud üksteisesse

Ümber-Ungari-ratsamatkajad asetamas pärga langenute hauale.

Saluut pärast pärja panekut

x) plk. A. Jonson,

xx) kapt. J. W. Till

on ministeeriumi võimupiirid selle organisatsiooni juures. Ja tõetruud informatsiooni leventékide kohta pole võimalik saada. Igaüks seletab seda isemoodi. Igaüks tuletab sealjuures sulle meele, et Trianoni rahuleping keelab neile sõjalise organisatsiooni. Igaühe jutt, vaatamata erinevustele, vastab teatud osas tõele. Leventékide saamisest ja olemasolust saab kõige tõetruuma pildi jälgides neid endid, nende tööd ja nende võimeid. Et hoida ära arusaamatusi, mis võiksid tekkida, siis pole leventékidel ühtlast vormirõivastust. Iga küla töötab oma üksuse jaoks välja oma vormi, mis teinekord on väga erinev naaberküla vormirõivastusest. Eriti kirevad on ratsaüksuste mundrid. Kuna jalaüksustel on domineerivaks värviks khaki, võib leida ratsaüksustel punaseid pükse, kirevaid dolmane, sultaanidega müte jne. Tegelikult on ju dolman Vana-Ungari rahvariie.

Nimepidi kuuluvad leventékide üksustesse noormehed 12—21 eluaastani. Vastava seaduse põhjal „peavad kõik noored tegema läbi riigikaitse eelõppuse vastavalt kooliprogrammile“. Leventékide üksused on seega meie kaitseliidu ja noorte kotkaste segu, seda vahest ainult näiliselt ja leventékide vanaduselt. Rohkem ühist on riigikaitse eelõppusega meie oludes. Külaüksuse juhiks on mõni reserv-ohvitser või allohvitser. Mõlgi tingimusel ei pääse üksuse juhi kohale mees ilma põhjaliku sõjalise ettevalmistuseta ja ilma vähemalt allohvitseri aukraadiga. Õppekava kohaselt, mille valmistab haridusministeerium, võetakse läbi kehaline kasvatus, riviõppus ja laskeharjutused spordipüssidest. Puupüssid on vaid selleks, et teha harjutusi relvadega ja anda üksustele sõjalisem väljanägemine. Tegelikult võetakse läbi aga noorsõdurite kursus umbes samas ulatuses kui meilgi.

Ehk küll leventékide üksustesse peavad kuuluma noormehed kuni 21. eluaastani, panin tähele ka pikkade vurrudega mehi ja elatunud näojooni. Või kes neid aastaid oskab lõunamaalase juures öieti hinnata! Mulle usaldati kui hõimurahva esindajale nii mõnigi saladus, kuid see peab ka jääma saladuseks, ja ma püüan anda edasi vaid seda osa leventékidest, mida võib igaüks ise näha oma silmaga.

Eriti tahan tõsta välja leventékide ratsaüksuste ja üksikute ratsanike võimeid. Bajas ja Keeskemétis oli juhus jälgida ümbruskonna leventékide ratsavõistlust, mis jätsid kõige parema mulje. Ungari ratsakaitseliitlased on meist vähemalt 2 klassi kõrgemal. Ja seda peamiselt muidugi hobuste tõttu. Kui meil puuduvad üldse täisverelised hobused ja poolverelisi on võimalik lugeda üles sõrmedel, siis Ungari ratsanikud on varustatud vähemalt poolvereliste hobustega ja väga heade sadulatega. On ju Ungari põline ratsanike maa ja eriti

kuulus heade hobuste poolest. Ungari leventékide ratsarivi, ümberrivistamised jne., see on täiesti võrdne meie alatisele ratsaväele. Ma jätan kõrvale muidugi puhtsõjalise ettevalmistuse ja lahingväljaõppe, sest sellest küljest polnud mul juhust õppida neid tundma. Kuid usum, et nad ka sel alal pole viimased.

Et vältida arusaamatusi, kui ma eelpool märkisin, et leventékide üksustesse kuuluvad noormehed 12. eluaastast, siis võis vahest lugeda nii välja, et kõik teevad kaasa täielise noorsõduri kursuse. See pole siiski nii. Leventékid on jaotatud „vanade“ ja „noorte“ rühmadesse. Viimased on seisukorras nagu meie noormalev-lased ja osalt ka nagu noored kotkad.

Üks voores, mis olevat Ungari omakaitset, see on see, et sinna ei tungi ükski poliitilise voolu mõjutus. Ungari talupoeg on truu kuningriiklane ja suur rahvuslane, vaatamata sellele, kas ta on rikas või vaene. Maal ei tunta ei demokraatiat, marksismi, sotsialismi ega kommunismi. Tuntakse endid vaid ühise madjarite rahvusena ja parteipoliitiline võitlus meie mõistete kohaselt pole kuigi arenenud. See on säärasele liikumisele (nimetan seda meelega „liikumiseks“), nagu on seda territoriaal-riigikaitse, aina kasuks. Tuntakse vaid ühist vannet ja ühist sihti — see on Suur-Ungari ülesehitamine. Leventékidel on vaid üks lipukiri — „Nem, nem soha!“

Loomulikult ei anna see teadmine, et Ungaril on vaid 35.000 meest alatist kaitseväge ja sealjuures vaid piiratud vabatahtlik kaitseorganisatsioon, küllalt selget pilti Ungari riigikaitse võimest. Vaatamata Trianonile ei magata seal just mitte, vaid tehakse riigi julgeolekuks selle surve tõttu võib-olla rohkem kui sellest võõras võib aru saada. Sealjuures peab võtma arvesse veel peale sõjalisgeograafilise seisukorra ka füüsilise, rahvusliku ja majandusliku olukorra ja üldise elamisstruktuuri.

Ungari riigikaitse alal töötavale ametlikule arvule (35.000 meest) võiks tuua võrdluseks tema naabrite kaitseväge arvud: Tšehhoslovakkia 122.000 meest; Rumeenia — 172.000 meest, Lõuna-Slaavia — 111.000 meest ja Austria 21.000 meest. Ungaril on üldse 1450 km piire, mida ta peab tarbekorral kaitsema. Ja praegu on tal lubatud iga piirikilomeetri kaitseks kõigest 23 meest, seega igale sõdurile on määratud 43-meetriline osa.

Siin on leventékidel täita suur ülesanne. Ungarlased usuvad ise, et nende noorem generatsioon on täiesti võimas täitma neid raskeid ülesandeid ka praeguste piiratud võimaluste juures. Ungarlasil on suur usk oma leventékidesse ja leventékidel suur usk oma isamaa uuestisünnisse.

Leventékid-ratsavõistlejad ahinnasaajate rivis

PURILENNUASJANDUSE ORGANISEERIMISEST

Hiljuti valmisid esimesed eesti asjaarmastajate poolt ehitatud purilennukid. Teiste plaaneriite ehitus edeneb jõudsasti. Mootorita lend ei ole mäng! Hoidugem rumalaist õnnetusist, organiseerigem aegsasti mootorita lennu asjandus!

Esimene Eestis ehitatud purilennuk valmis Viljandis selle aasta alul. Hiljuti lõppesid Petseris ühe teise plaaneri ehitustööd. Neile lisaks valmivad peatselt veel kaks mootorita lennukit: üks Tallinna kõrgema tehnikumi üliõpilasil ja teine härra Ungern-Sternbergil Viljandis. Mitme teise plaaneri ehitus Eestis on kas pooleli või kavatsusel.

Ülalmainitud purilennukid on ehitatud või ehitatakse kõik asjaarmastajate poolt. Amatööride huvi mootorita lennu vastu ja nende püsiv töötähe on küll väga kiiduväärne, kuid kahjuks on asjaarmastajail sageli ainult õige puudulikud teadmised lennuki konstruktsiooni ja ehituse alal. Amatöörism lennuasjanduse alal on teravitatav nähtus niihästi rahvamajanduslikult kui ka kasvatuslikult ja propaganda küljest, kuid õhusõidu iseloom nõuab, et hädaohtuse kindlustuse pärast asjaarmastajate ettevõtted alluksid teataval määral asjatundlikule järelevalvele.

Lennuk, olgu ta mootoriga või ilma, ei ole mänguasi. Kõik ei ole teadlikud selles, et väike hooletus lennuki ehituses, mõni halvasti kinnikeeratud või kontreerimata jäetud mutter võivad maksa inimelu. Ei oleks õige, kui meil lastaks kõiki ehitada purilennukeid ja nendega lennata oma äranägemise järgi. Õhuasjanduse ühingu, kes muu-hulgas propageerivad mootorita lennu harastust, peaksid kandma hoolt ka selle eest, et ei juhtuks õnnetusi mootorita lennul.

Kui lennuk on ehitatud korralikult, kui lennatakse sobiva maastiku kohal ja kui lennuväljaõpe toimub asjatundlikult, siis on mootorita lend hädaohtuim toiming maailmas. Kui aga plaaner on vaimustatud, kuid puudulike teadmistega asjaarmastaja konstrueeritud või jälle tuntud ja katsetatud tüüpi, kuid ehitatud lohakasti, siis ei ole õnnetus kaugel. Konte võib ka murda lennates ebasoodsas maastikus, järskude mäeveergude kohal, kus tekib sageli tuulekeeriseid, või väljul, kus kasvavad puud, asetsevad kõrgpinge õhujuhthmed või olemas muid takistusi, mis ei võimalda hädaohtuist maabumist. Ka ebaõige väljaõpe võib põhjustada õnnetusi, näiteks kui algaja oma esimesel lennul kohe lansseeritakse liig kõrgele õhku.

Õnnetus, mis juhtuks mootorita lennul, ei piirduks ühe inimese vigastustega või, halvemal juhul, surmaga ja lennuki purunemisega. Ta tagajärjed oleksid ühtlasi surmavad eesti mootorita lennule. Mootorita lennu areng on meie maal alles algstaadiumis. Õnnetus, mis

juhtuks juba esimesil lendudel, tähendaks ühtlasi ka mootorita lennu arengu lõppu Eestis, sest ta paratamatuks tagajärjeks oleks avalikus arvamises umbusalduse ja vastupanu tekitamine „kaelamurdva“ purilennu vastu.

Kogu eesti eralennuasjanduse korraldus ja järelevalve lasub teedeministeeriumi lennuasjanduse inspektori õlgadel. Lennuasjanduse inspektor on ka ühtlasi veel jõuvankrite inspektor. Ei ole arvata, et olles koormatud niipalju tööga tal leiduks aega pühendada küllaldaselt tähelepanu mootorita lennu puurtuvate küsimuste lahendamisele. Oleks otstarbekohasem, kui Õhu- ja Gaasikaitse Liit võtaks selle oma ülesannete ja kohuste hulka.

Ka välismais ei allu mootorita lennu asjanduse korraldus ja järelevalve teostamine otseselt riiklikele asutustele. Saksa mootorita lennu asjanduse juhtivaks organiks niihästi teaduslikul, tehnilisel kui ka sportlikul alal oli seni Rhön-Rossitteni selts. Ühenduses saksa lennuasjanduse administratsiooni põhjaliku ümberkorraldusega viimaseil kuul liikvideerus Rhön-Rossitteni selts 26. aprillil s. a. ja andis oma funktsioonid üle Saksa Õhuspordi Ühingu — D. L. V.-le (Deutscher Luftsport-Verband).

Prantsusmaal on mootorita lennu korraldaks asutuseks „Avia“, mis on küll õhuministeeriumi loodud organ, kuid töötab prantsuse aero-klubi sportliku komisjoniosana. „Avia“ korraldab uurimisi ja loenguid mootorita lennu üle, organiseerib mootorita lennu klubisid, teostab soovikorral järelevalvet purilennukite üle. Suurim osa prantsuse purilennukeist on ehitatud „Avia“ jooniste järgi. „Avia“ ülesandeks on ka mootorita lennu prantsuse rekordide kinnitamine.

Poolas allub mootorita lend poola aero-klubi juures töötavale mootorita lennu poola keskkomiteele. (P. K. S.), milles on esindajaid teedeministeeriumi eralennuasjanduse osakonnast, kehakasvatuse ja sõjalise ettevalmistuse büroost, kaitseministeeriumi lennuosakonnast, õhukaitse liigast, Lvovi mootorita lennu instituudist (teaduslik ja tehniline asutus), purilennukeid ehitavaist tehaseist, aero-klubi sportlikust komisjonist, kõigist mootorita lennu ringkondade komiteedest jne. Maa on jaotatud ringkonnisse. Igas ringkonnas on mootorita lennu komitee (O. K. S.) Ringkonna-komiteed töötavad harilikult kohalike aero-klubide juures. Nad on keskkomitee tööorganid. Nende ülesandeks on kontrollida neile alluvate mootorita lennu ringide (K. S.) töötamist.

Saksas on lubatud purilennukiga lennata ainult siis, kui purilennuk on vaadatud üle erilise ametlikult tunnustatud purilennuki ehituse inspektori (Segelflug-

bauprüfer) poolt ja on viimase poolt tunnustatud lennukõlvuliseks. Sääraseid inspektoreid on jaotatud üle maa. Ülevaatus peab toimuma enne lennuki katmist riidega. Ehitaja on kohustatud andma ülevaatajale kõik tarvilised seletused lennuki ehituse kohta. Soovitatakse juba lennuki ehitusega alustades sellest teatada lähemale inspektorile, et viimane võiks juba aegsasti anda nõu ehituse läbiviimise kohta ja sellega vältida ümber-tegemised, mis ta on õigustatud nõudma, kui teda kut-sutakse juba valmis ehitatud lennuki ülevaatusse ja kui ta avastab vigu lennuki ehituses. „Bauprüfer“ kontrol-lib, kas lennuki valmistamisel on tarvitatud kõlvulist materjali, kas lennuki osade mõõdud vastavad jooni-seile, kas kinnitid ja ühendid on küllalt kindlad (mutrid ja poldid varustatud laherõngaste ja splintidega jne.), kas tüürid töötavad laitmatult, kas kandepindade nur-gad on õiged jne. Toimetatud järelevaatusse kohta seab ta kokku üksikasjalise protokolliga ettekirjutatud vormi kohaselt.

Poolas on keeldud lendamine omaehitatud purilen-nukitega, kui nad ei ole ametlikult vaadatud järele ja katsetatud.

Eesti mootorita lennu heakäigule on hädavajaline, et õhu- ja Gaasikaitse Liidu või teda tegelikult asendava Tallinna õhuasjanduse ühingu juure loodaks mootorita lennu inspektori koht. Sellele kohale tuleks määrata asjatundja isik, kel on aega ja tahet rakendada oma jõudu eesti mootorita lennu teenistusse. Kuna õhu-asjanduse ühinguil on kasutada ainult õige piiratud summad, siis ei või loomulikult mõelda kindla palga maksmisele mootorita lennu inspektorile. Inspektori amet oleks rohkem auamet, kuid õhuasjanduse ühinguil tuleks võtta oma kanda sõidu- ja muud kulud, mis või-vad olla inspektoril ühenduses oma ülesannete täitmi-sega. Väikese vaevatasuna võiks vahest ehk võtta õige väikest maksu lennuki ehitajailt toimetatud järelevaa-tuse eest.

Mootorita lennu inspektori ülesandeks oleks moo-torita lennu üldkorraldus, järelevalve teostamine puri-lennukite üle, mootorita lennuks sobivate lennuväljade leidmine ning mootorita lennu väljaõppe organiseeri-mine.

Selleks, et mootorita lendamine oleks hädaohtu, on tarviline, et purilennukid oleksid lennukõlvulised, et len-nataks ainult lennuvälju, mis vastavad lendur-õpilase lennuki juhtimise võimele, et väljaõppe sünniks kogene-nud instruktoriga juhatusel.

Tuleks keelduda lendamine purilennukitega, mis ei ole vaadatud järele mootorita lennu inspektori poolt. Järelevaatus tuleks toimetada lennuki ehituse kestes ja perioodiliselt, 1—2 korda aastas, ka pärastpoole, seni kui lennuk leiab kasutamist. Kui purilennukite arv Eestis suureneb ja ühtlasi kasvab ka asjatundjate arv lennukite ehitamise alal, siis võiks inspektori kohused lennukite järelevaatusse üle kanda eriliselt selleks kinni-tatud ülevaatajate peale (saksa Bauprüferid!).

Mootorita lennu väljad tuleb valida vastavalt len-durite väljaõppe tasemele. Harva leidub sääraseid kohti, kus mootorita lendamine oleks huvitav ja ühtlasi häda-ohutu kõigile lendureile. Lennuväljad tuleks jaotada ka-

tegoriaisse selle järele, mis liiki lendureil on lubatud neil harjutada, kas algajail või A, B, C liiki lendureil.

Teatavasti on mootorita lennu katseid mitmet liiki. A katse seisab vähimalt 30 sek. vältusega korralikus otselenduse ettekirjutatud suunas ühes korrektses maa-bumise ettekirjutatud väljal. B katse sooritamiseks nõutakse 5 lendu, igaüks vähimalt 60 sek. kestvusega, kusjuures tuleb teha S-kujulisi kurveid ettekirjutatud märkide ümber ning korrektselt maabuda ette kindlaks määratud väljal. C tunnustuse saamiseks on vaja vä-himalt 5-minutilise purilend stardikohast kõrgemal.

Mootorita lendamine iseõppimine võib põhjustada õnnetusi. Seepärast oleks soovitatav, et iga mootorita lennu grupi juure määrataks eriline väljaõppeinstruktor. Lennuväljaõppe kõrval oleks instruktoriga kohuseks val-vata, et lennuk oleks lennukõlvulises seisukorras enne iga lendu. Iga treeningpäeva esimene lend tuleks soo-ritada instruktoriga, kes siis oma tähelepanekute varal lennuki järelevaatusel ja kontrollilennul teeks korral-dusi võimalike puuduste kõrvaldamiseks.

Kuna Eestis on praegu ainult 1—2 mootorita lennu lendurit, siis tuleks aegsasti hoolitseda mootorita lennu instruktoriga ettevalmistuse eest. Ajajehis lugesime kord, et Tallinna õhuasjanduse ühingu asjaajaja sõidu taga-järjel Poolasse meil avaneb võimalus saata sel suvel 2 isikut õppima poola purilennu-kooli. Oleks soovitatav, et see ja muud sääraseid juhud leiaksid kasutamist. Esi-algu võiks instruktoriga kohuseid täita meie kaitsevää-ja era-mootorilendurid.

Üldkokkuvõttes, selleks, et kindlustada mootorita lennule tarviline hädaohtu, oleks vaja:

a) ette valmistada lennu-väljaõppe instruktoreid, kel põhjaliku lennuoskuse kõrval oleksid ka vajalised tehnilised teadmised;

b) teostada purilennukite järelevaatus enne nende esimest lendu ja perioodiliselt ka pärastpoole nende ka-sutamise ta kestes;

d) jaotada mootorita lennu väljad kategooriaisse, vastavalt katse liigile, mis on võimalik neil sooritada; et kindlustada algusest peale eduka arengu eesti mootorita lennule, et aidata eesti esimesi pioneere sel alal, on vaja:

e) aegsasti asuda mootorita lennu asjanduse kava-kindlale organiseerimisele.

Õhuasjanduse ühinguil on õhutanud eesti noori purilennukite ehitusele ja mootorita lennu harrastusele, seepärast tuleks neil kanda hoolt selle eest, et mooto-rita lennu ülalmainitud eluküsimused leiaksid kiire ja rahuldava lahenduse.

Üht lahendust oleme püüdnud näidata selles kirju-tuses. Arvame, et ta oleks eesti olude kohta otstarbe-kaim. Muidugi tuleks mootorita lennu korraldamise alal õhu- ja Gaasikaitse Liidul tegutseda kooskõlas tee-deministriumiga. Et aga ametlik asjaajamine nõuab palju aega ja eesti mootorita lennu huvid nõuavad aja-viimatult korraldavat kätt ning järelevaatajat silma, siis võiks liit oma algatusel viibimata sisse seada ülal-mainitud inspektori instituudi, kelle tegevuse võiks siis pärastpoole kooskõlastada teedeministriumiga nõuete ja soovidega, andes talle ühtlasi ametliku ilme.

KAITSELIIDU SUVITEGEVUSI JA MEELEOLUSID

Tartu maleva suvilaagri päevilt

Tööd ja meeleolu Tähtvere metsast.

Tartu malev korraldas tänava suvilaagri Tähtvere metsas 11.—18. juunini. Oma tegevuskavalt oli laager nii kavatsetud, et sealt osa saaksid võtta ka need, kellel puudub võimalus alatiselt laagris viibida pikemat aega. Kuna laagriaega langes ka kaks pühapäeva, siis võisid tööl olivad malevlased laagrisse ilmuda pühapäeviks. Kahepäevasest laagrist võeti tänava elavamiini osa kui mullu (ka eelmisel aastal oli laager samas). Kuna laager asus just garnisoni laskeplatside lähikonnas, saadi laagrisoleku aega kasulikult tarvitada ka laskeharjutusteks ja -võistlusteks.

Peale rivi- ja lahingharjutuste viidi edukalt läbi jao ja rühma lahinguline tegevus. Võistlusi korraldati lahinglaskmises, meistervõistlusi esiküttidele ja sõjalisi kolmikvõistlusi. Peale nende viis raskekuulipild. kompanii läbi oma karikavõistluslaskmise ja gaasikompanii omavahelise võistluse tsükliis gaasitorbikuis.

Tehnilised tagajärjed.

Lahinglaskmises tulid kohtadele: 1. — pealik J. Voitka (õppurmal.); 2. — E. Lepik (õppurmal.); 3. — E. Bergman (r. k. k.); 4. — A. Mosna (r. k. k.); 5. — A. Kaasik (vab. risti vend. m.). Kolm esimest said auhindu.

Meistrivõistluses esiküttidele tuli meistriks pealik J. Voitka (õppurmal.).

Sõjalises kolmikvõistluses tulid kohtadele: 1. — A. Reis (õppurm.); 2. — A. Freiman (õppurm.); 3. — A. Kiesel (õppurm.). Kaks esimest said auhindu.

Laagripäevade lõppedes

kogunesid malevlased laagrilipu alla, kus laagripealik — maleva pealik major V. Karing — tänas malevlasi ja pealikuid ning naiskodukaitset tehtud töö eest. Võistlustel paremust näidanud malevlased said auhindu.

Käsklus — valvel! — Laagrilipp tõmmatakse alla ja laager on lõppenud. Iga malevlane ja pealik asub teele oma kodukohta.

Laagrimeeleolud.

Tartu inimesed ei või paremat kohta kui seda on Tähtvere mets soovida: ilus koht, linna juures, kättesaadav, laskeplats kohe juures; linnaga tihe side, vähe kulusid maleval ja malevlasil. Pikemaajaline laager — tule mis päeval tahes. Kohe rakendatakse tööle. Oled töö teinud ja rohkem aega pole, lahjud.

*

Kaitseliidu laager erineb kaitseväe laagrist kohe sellega, et paja ja panni juures näed naisi. Seal nad küürivad ja kühvetavad. Supi juure võid asuda eelarva-

misteta, sest see on naiste töö. Millalgi ei ole sul tegemist „laagritoiduga“. Ja mis huvitab siis peale toitluse laagris malevlasi rohkem? See on, mis annab peale tööd hea tuju ja sunnib unustama väsimuse. Ega muidu „alatised laagriselajad“, nagu endid hüüdsid alatiselt laagris elavad malevlased, omavaheliste spordivõistluste auhinnana ei määranud esikohale tulijale lisaportsjoni suppi, mis igal õhtul pidulikult üle anti.

*

Telgid valendavad juba kaugelt. Lipp lehvib märgiks, et laager on „jalul“. Maleva pealik, major V. Karing, kes ühtlasi on ka laagripealikuks, ja alatised laagri suure vaeva nägijad — pealik-instruktorid Kannelaud ja Stunde — rühmavad ees ja taga. Üksuste pealikud peavad kõik teadma. Igal mehel on tuhat küsimust ja alaküsimust.

*

Kui oled vaene rahvas ega jõua osta nii palju laskemoona kui külluseks tarvis, siis peab iga mees harjutama vähemaga saavutama samu tagajärgi, mis teine suuremate tagavaradega.

Seal nad võistlevad kuulipildujast tulistamises. Kellel külma verd on rohkem, laseb pops-pops-pops ja jälle vaatab, kas tabas märki. Teine satub hasarti ja trat-at-at-at — kõik kuulikesed paari kuju peale raisatud. Teiste märklaudade peale jookse kas või rusikaga, kui ei taha kuulipilduja veekannu sinna kuuli asemele ära visata.

*

Kui märklaud oleks inimene, saaks kohe näha, kas kukkus või mitte. Nüüd on tal, tondil, mehhanism rikki läinud ja saada kas või kaksikümmend kuuli pihta, ikka ei lange. Ja edasi ei saa liikuda. Vahib nagu vanapagan vastu. Kuid jaoülem on valju käsuga ja nii pead püüdma „vaenlasest“ hoolimata teistega ühist rinet pidada.

*

Üle kuuekümneseitsmekümne aastased mehed pikutavad murul ja vaatavad, kuidas paarikümneaastane sibab tihedat kilomeetrijooksu, püss nagu kaigas õlal ja käsigranaat taskus. Ütlevad: „Kui ise ka jaksaks! Kuid jõud ei kannu. Hea kui püssigi saab lasta!“ Korralduvad, ja peagi näed neid märki sihtimas.

*

Nii imelik kui see ka on, kuid need, kes kas või päevagi koos „lahinguvendlust“ on jaganud, olgugi võhivõrastena, on üksteisele nii lähedale tulnud, et paljudki tõstavad pärastpoole järjekindlalt vastastikuseks tervituseks sõbraliku naeratusega mütsi.

Isegi sõjameeleolu ühendab!

A. P.

Helme laager

Taevataat ei olnud kõige armulisem, kui helmelased 1. juulil kogunesid vana ajaloolise kantsi müüride orgu oma järjekordseks suvilaagriks — sadas hoovihma. Seda rohkem rõõmustas aga põllumees, sest pöud tikkus vägisi tegema liiga.

Eelkorraldustööd olid laagri administratsiooni poolt asjalikult läbi viidud ja ettenähtud ajal kerkis tavalise pidulikkusega laagri masti sini-must-valge lipp — töö võis alata. Gruppidega valgusid mehed laiali õpekohtadele ja jõe äärest, kus katelde juures askeldas majanduspersonal, levis tuttav laagrisupi lõhn, mis kutsuvana ja meelitavana kõdistas nina. Malevapealik major Hiiob, kes isiklikult oli tulnud asja juhtima, nähtub kõikjal. Töö keeb asjalikult, kuni järjekordne vihmavälg ja korrapidaja vilesignaal mehed kutsub telkidesse varjule. Öhtuks selgib ilm. Tuleb juure uusi mehi ja naisi, keda kibedad edasilükkamatud kodused tööd seni on takistanud laagrisse tulemast. Päevatöö toimitud ja keha kinnitatud, võib minna lahti laagri meeelahutuse osa. Spordihimulised seavad oma pallivõrgu üles ja varsti matsab hoogsalt volleyball noorte tugevail löökidel. Kantakse kokku laagri lõke ja malevkonna pealiku (ainuke järelejäänud vaimuliku seisuse esindaja meie malevkonna pealikutel peres) köster K. T u v i k e s e vilunud juhtimisel kõlab võimas laul vaheldamisi lõkkevestetega. Ringis ümber istuvad aga vanemad tegelased, tundes mõnu noorte elavast tegevusest ja ajades omavahel juttu, mis põimitud teravmeelse mulginaljaga. Kell kuulutab keskööd, kui laagripealik ltn. O. R i n n e ja sisekorrapealik C. S a a r e p e r a rahva saadavad magama, sest homme on ju jälle päev.

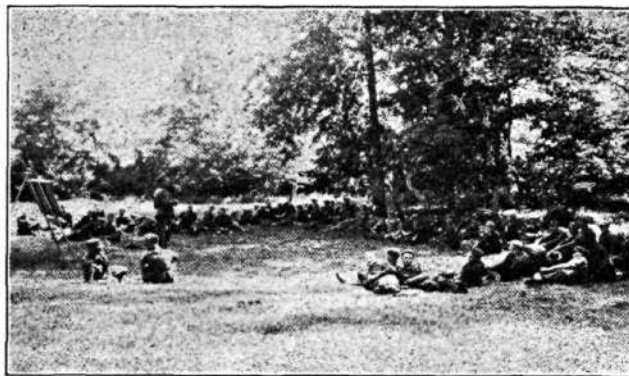
Pühapäeva varahommikul algab tegevus uue hoo- ga. Ilm on ilus. Rahvast on juure tulnud. Keskhommikul tutvustab major Hiiob loengu kui ka tegeliku demonstratsiooniga helmelasi lahinggaasidega. Dr. T a m m a r k annab tulusaid õpetusi samariitlasile. Sidemehed on värtnate ja aparaatidega hoos ja vana „põrguhaua“ külje alt kõlab tuttav „Maximi“ tärin. Tööhoos ei pane täheleegi, kui on saabunud lõuna ja majanduspealik B. S ä g a kutsub laagri lõunasöögile. Vahepeal on laagrisse jõudnud ka ratsamehed, kelle laager on järgmisel pühapäeval, kuid kes juba nädal varem on tulnud kokku, et ses asjas teha eelkorraldusi.

Lõunatatud, langetatakse lipp. Läbi on kaks ilusat päeva. Mööda on järjekordne malevkonna suvikoondus, mis on olnud järjekordseks ülddistipliini süvendajaks ja virgutavaks tegevusnähteks meie pere usinas töös.

—dt.

*

Kõrval pilte Helme malevkonna suvilaagrist

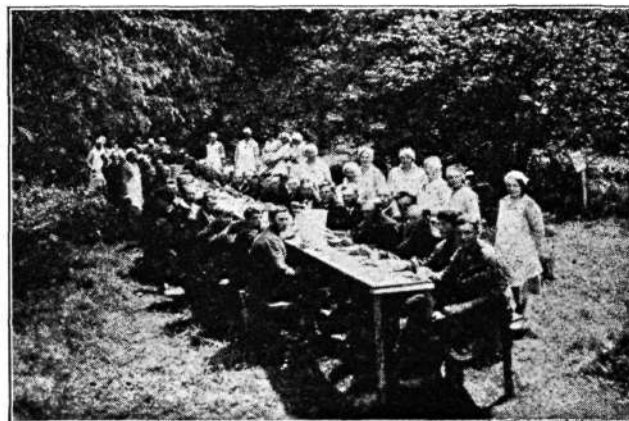
Major J. Hiiob gaasikaitse loengut pidamas

Naiskodukaitse gaasikaitsevarustust korraldavas

Supitoimkond

Laager lõunalaus

Sakalamaa maleva Võisiku laager

Põltsamaalt kilomeetrit viis mööda esimese klassi maanteed Viljandi poole asetseb endine Võisiku mõis. Just mõisa südamest pöörduv Võhma poole väike harutee, mis läbib Võisiku ja Esko asunduse vahelise metsa. Sama tee põhjapoolsele küljele, kuhu Võisiku mõisa endine omanik Leo von zur Mühlen on laastanud metsa alt kauni legendiku, kogunesid Sakalamaa maleva põhjapoolsed, Kolga-Jaani, Pilistvere ja Põltsamaa malevkonnad 17. ja 18. juunil suvilaagrisse.

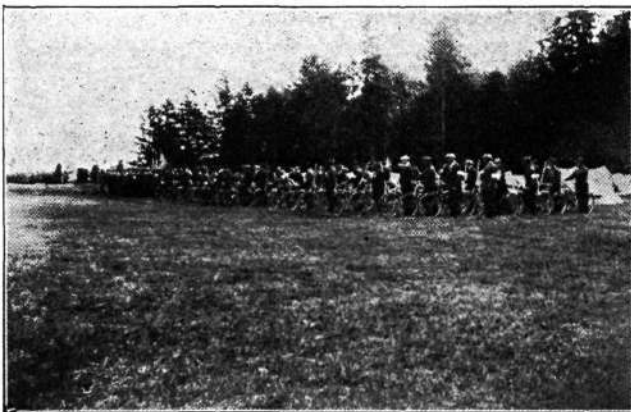
Laagrisse marsiti 17. juuni hommikul korralike rühmade ja kolonnidena, keda muusikaga võttis vastu Põltsamaa malevkonna orkester. Jõudnud laagrisse, oli malevlasile üllatuseks, et laager oli täiel määral juba korras — rohelisest presendist nägusad palatid seisid vana pargi poolsel metsaserval reas, punane rist lehvits sanitaarpalati kohal ja laagrilipu varraski sirutas end julgelt taeva poole, oodates vaid, millal sini-must-valge lipp kergib tema tippu. Hiljem selgus, et see töö oli tehtud üksikute Põltsamaa malevlaste poolt noore energilise laagripealiku lipnik E. Reiali korraldusel, mis oli ka laagrielus tõesti suur ajavõit, sest malevlasile jäi vaid oodata laagri avamist, et siis siirduda õppustele. — Peagi marssisid ratsameeste, jalgratturite ja jallameeste pikad read igaüks oma määratud õppeplatsile ja kibe töö algas ülevas meeleolus.

Järgmine päev läks jälle kibedas töös ja innuga oldi asja juures. Erilist tähelepanu võitsid malevkonnadevahelised spordivõistlused. Seekord lõikasid eriti loorbereid Kolga-Jaani malevlasted.

Laagrit külastas palju rahvast Põltsamaalt ja ümbruskonnast.

17. juuni õhtul oli korraldatud malevlasile pidu Võisiku viinavabriku ruumes, kus põltsamaalased esinesid ilusa näidendiga ja kus veedeti orkestrihelide saatel lõbus ja meeleolurikas õhtu.

Kuna Kolga-Jaani malevkonnale kõieveos võistlejat ei jäänud, siis tuli kõieveomeistrite nime peale Kolga-Jaani A ja B meeskonnil endi vahel kōit siktada, mis sitke tõmbamise järele mõlemalt poolt kaldus

Ratturid Võisiku laagris

A meeskonna kasuks, kuhu kuulusid peamiselt Laisi kompanii malevlasted.

Teiseks huvitavamaks alaks oli rakmeis jalgrattasõidu võistlus 11 malevlase vahel 15 km sõidus. Ka siin tulid esikohale Kolga-Jaani malevlasted: I Aleksander Lepik, II Aleksander Tundak ja III Anton Põrk.

Murdmaajooksus tulid Kolga-Jaani malevkonnast esikohale: I Anton Põrk ja II Tõnis Tundak, III kohale jõudis Põltsamaa malevlane Eduard Kõll.

Võrkpallivõistlustel jäi esikohale põltsamaalasist Adavere kompanii meeskond.

Spordivõistlusi juhatas pealik Ed. Johanson.

Väsimatult askeldas ka naiskodukaitse pere supikatelde ümber, säravail silmil liikusid nad ka oma ruki- lillvärvis laagriemelaua ümber, mis oli peidetud vana pargi serva; nad olid valvel, et lasketiirul ei puuduks jook ja maiustused ja olid kärmed Punase Risti punktis abi andma mitmesuguseile „haavatuile“ ja haigeile. Ei suutnud rikkuda laagri tuju ja ülevat meeleolu isegi tugev pikvihmavalang, mis laagrit tabas just lõunasöögil.

Kui kella osuti jõudis 16-le, käsutati laager kogunema platsile laagri lõpetamiseks. Sirgeis ridades kuulasid malevlasted ja naiskodukaitse maleva pealiku major Eisenbergi kõnet.

Laagri pealik lipnik E. Reial kõneles kaasakiskuvalt üleelatust Võisiku laagris, kuna Põltsamaa malevkonna propagandapealik J. Peterson ütles lõppsõna, mille järele mürises ühine hümn orkestri helide saatel ja sini-must-valge lipp langes pikkamisi pika varda tippust alla. Laager oli lõppenud.

Paar tundi hiljem ei olnud ilusal rohelisel heinamaatükil enam elu ega liikumist. Hundavad autod ja jalgrattad olid viinud malevlasted mööda väikest haruteed laiali. Vanas pargis vaid hüüdis kägu kõvasti ja selgesti — kukku! kukku!, nagu oleks olnud temalgi hea meel, et need inimesed olid kogunenud pargiservale kaheks päevaks nagu iga-aastast vannet andma, et nad Eesti maad ja metsasalu töötavad kaitsta. Samas sulises ka allika ojake nagu õnnelik olles, et ta kaks päeva võis karastada oma kristallselge karge veega neid isamaa paremaid poegi ja tütreid, kes tema kaldal päikese kuumuses teenisid isamaad. A. M.

Tallinna maleva ja garnisoni vahelisel jalgsi ja pesapallivõistlusel

4. juulil toimus see traditsiooniline jõuproov spordis vanema ja noorema venna — kaitseväe ja kaitseliidu — vahel. Mõlemate meeskonnad olid esitatud esmaklassiliselt, sest mängisid ju kõik tuntud nimedega ja rahvusmeeskonna pallimehed. Eriti tugevas koosseisus esines kaitseliidu pesapallimeeskond, kus rida Eesti praeguse silmapilgu parimaid mängijaid, peamiselt Põhja malevkonnast. Jalgpallimeeskonnas oli suurem osa mängijaid „Kalevi“ mehi, sest väga palju tuntud „Kalevi“ sportlasi ja pallimehi on samanimelise malevkonna liikmed.

Pesapallis oli noorem vend oma vanema vastu eba-

vennalik ja — löi teda. Võistlus lõppes ootuste kohaselt 9 : 3 Tallinna maleva ülekaaluka võiduga.

Jalgpallis tegid meeskonnad vägagi vennalikult — mängisid viiki — 3 : 3, olgugi, et mõlemad tahtsid teisti, eriti viimase poolaja lõpu poole. Tempolt ja tehnikalt oli mäng nauditavam nii mõnestki kuulsast võistlusest.

Raske on tõesti abielumehel, kes on kaitsevaelane ja omab „õnnetuseks“ naise — naiskodukaitsja. Istus tribüünil mu selja taga üks selline paar. Alul, pesapallivõistluste alul, olid nad päriselt üksmeel ja läbi saamine neil hea. Ja kui mees tähendas, et ta seda mängu hästi tundvat juba poisikesepõlvest saadik — olevat ju lihtne „laptuu“, nõustus naine sellega täieliselt ja sädistas naerda. Tuli aga jalgpallivõistlus, kus mees oma sümpaatiat ilmselt väljendas kaitseväe meeskonnale, läks asi räbalaks. Esmalt polnud väga vigagi, ainult naine löi nagu natuke tõsiseks, kui mees aplodeeris „oma meestele“. Kui aga naine võistluse keskel pistis kilkama: „Vaata! kus on ikka meie Noony, hüppab väravas kui isalövi!“ ja mees sellele reageeris kõige targemaga, mis võis teha — vaikimisega, siis alles läks maru lahti. Lõin mina ka juba kartma ja hoidusin igaks juhtumiks veidi eemale. Kui võistluse lõppedes sõandasin tulla ligemale, kuulsin naist ütlevat päris südamest vihasena: „Tõesti oled üks kõige tui mem inimene maailmas. Jääb mulle arusaamatuks vist igavesti, kuidas ma üldse võisin sinuga abielluda. Eks ma olnud siis ikka veel noor ja rumal!“ Palju ei puudunud tal pisaraist ja kui nad siis läksid värava poole, naine ees, pea püsti ja kuri säde pilgus, mees norus päi, nii õnnetuna ja longuvajununa järel, keeris kuski südamesopist üles tõsine kartus: lõpp on küll sellel abielul, naisel oli selline ilme, et läheb vist kohe advokaadi juure.

Noorte kotkaste esimene laager

sel kevadel oli Virumaal Haljala malevkonnas 27. ja 28. mail. Laagri asukohaks oli Eru lahe ja Käsnu järve vaheline maa-ala, kuhu oli tulnud 47 poissi ja 8 juhti viiest rühmast. Peale Vihula rühma poiste, kes möödunud aastal olid käinud Viru maleva laagris — Palermos, viibisid Võsu, Võhma, Käsnu ja Kavastu

Poisid lõunalauas

Tallinna maleva pesapallimeeskond ühes treeneri hra Koskisega.

Sõõris: Kl. väravavaht Noony lööki pareerimas

poisid esmakordselt laagris. Vaatamata sellele tuli laagri kestes Võsu rühm esimesele kohale ja omandas laagri eeskujuliku rühma nime.

Laagrit külastasid k.-l. Viru maleva staabi esindajana kolonel Luiga ja N. K. Viru maleva esindajana — Rakvere linnapea hra Aavikson, kes on ka N. K. Rakvere I malevkonna vanemaks, maleva pealiku abi hra Vihmann ja lõppur hra Vellner. Pealeselle külastasid laagrit veel kaks ekskursiooni — üks Käsnu algkoolist ja teine Tallinnast Lenderi gümnaasiumist.

Kõik tööd ja õppused läksid hoogsalt ja hästi korda. Eriti huviküllaseks kujunes lõkkeõhtu, kus Võsu poisid esinesid oma näidenditega, samuti ka Vihula poistelt ja teistelt rühmadelt kantj ette vähemaid laagri nalju ja -palu.

Noorkotkad metsa kustutamamas

Kuivad ja palavad suveilmad viivad noori kotkaid välja laagresse. Erilist löbu valmistab laagrielu linna-poistele. Tallinnast olid laagris Lõuna malevkonna haukaperest ühes juhtidega 12 pisikest poega Lükati-Kosel. Parajasti oli pudrupada lõunaks valmis saamas, kui teisel pool Pirita jõe suitsusambad tulekahju tähistasid. Ei aidanud midagi teadmine tühjast kõhust — ruttu liivakallast alla, üle laia jõekarestiku kive mööda ja — kustutama metsa. Pealegi põlismets seal, kuhu noored kotkad endale sageli laagri püstitamise loa hangivad. Suvitajaid rohelistest oli kogunenud juba tule kustutamisele, kui poisid saabusid. Käsklusi, iga poiss nii pisike kui ta oligi, asus roikaga tulele piiripanemiseks rada puhastama. Leegid hüppasid kõrgelt ja suits mattis hingamist, kuid noorkotka kaelarätk oli käepäraseks „gaasimaskiks“.

Suitsunud ja määrdunud, saabusid noored 2—3 tundi hiljem lõuale, teades, et nad on head teinud. Ka olid noored teadlikud, et nende korraldused olid otstarbekohased: telefoni juure, metsavahji ja metsniku abi juure saadetud käskjalgastest oli mõnigi, kes esimesena teate kohale toimetasid.

Noorte kotkaste peastaabi poolt on tehtud korraldus noorte kotkaste laagrite kavadesse võtta kustutamise õpetus ja alati põlemiste puhul kogu võimaliku laagri koosseisuga ilmuda kustutamistöödele.

TARTU SUURNÄITUS

peetakse 25.—28. augustini 1933. a.

KAVAS:

Põllumajandus.

Tööstus.

Ühistegevus.

Kodukultuur.

Samal ajal Tartus „EESTI NÄDAL“.

Esimestele ülesandjatele kindlustatakse paremad kohad.

Rutake ülesandmisega!

Lähemaid teateid saab näituse büroolt (Tartu Maavalitsus, Promenaadi 2, tuba 17, telefon 1-01).

EESTI PÕLLUMEESTE SELTS TARTUS.